

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

ÚLOHA OBHÁJCE PŘI DOKAZOVÁNÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

LUCIE DVOŘÁKOVÁ

PLZEŇ 2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie DVOŘÁKOVÁ**
Osobní číslo: **R08M0063P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Úloha obhájce při dokazování**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Úloha obhájce obecně
3. Činnost obhájce při dokazování v jednotlivých fázích trestního řízení
4. Postavení obhájce při provádění jednotlivých důkazních prostředků
5. Srovnání se zahraniční právní úpravou
6. Rozbor konkrétního případu zaměřeného na úlohu obhájce při dokazování
7. Úvahy de lege ferenda
8. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- 1) CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GŘIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008
- 2) JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011
- 3) JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M. Obhájce v trestním řízení. Praha: Leges, 2011
- 4) VANTUCH, P. Obhajoba obviněného. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010
- 5) JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou, 2. vydání. Praha: Leges, 2011
- 6) ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008
- 7) ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008
- 8) ŠÁMAL, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI, 2001
- 9) NOVOTNÁ, J., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F. Přípravné řízení trestní. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jan Kocina, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce:

14. prosince 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.

děkan

JUDr. Petr Kybíc, Ph.D.

vedoucí katedry

V Plzni dne 13. září 2012

Prohlašuji,

že tuto diplomovou práci na téma **Úloha obhájce při dokazování** jsem vypracovala samostatně pod vedením **JUDr. Jana Kociny, Ph.D.** a s pomocí uvedené literatury, ze které jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 29. března 2013

.....
Lucie Dvořáková

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce **JUDr. Janu Kocinovi, Ph.D.** za odborné vedení a pomoc v průběhu zpracování této práce.

OBSAH DIPLOMOVÉ PRÁCE

1. ÚVOD	- 1 -
2. ÚLOHA OBHÁJCE OBECNĚ	- 2 -
2.1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY TYPICKÉ PRO OBHÁJCE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	- 3 -
2.2 PRÁVO NA OBHAJOBU	- 4 -
2.3 VZTAH OBHÁJCE A OBVINĚNÉHO	- 7 -
3. ČINNOST OBHÁJCE PŘI DOKAZOVÁNÍ V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	- 8 -
3.1 DOKAZOVÁNÍ V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ	- 12 -
3.2 DOKAZOVÁNÍ V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM	- 14 -
3.2.1 PŘEDBĚŽNÉ PROJEDNÁNÍ OBŽALOBY	- 16 -
3.2.2 HLAVNÍ LÍČENÍ	- 18 -
3.2.3 ODVOLACÍ ŘÍZENÍ	- 22 -
3.3 MOŽNOSTI VYUŽITÍ ODKLONŮ	- 25 -
3.3.1 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ	- 26 -
3.3.2 PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ VE ZKRÁCENÉM PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ	- 28 -
3.3.3 NAROVNÁNÍ	- 29 -
3.3.4 DOHODA O VINĚ A TRESTU	- 30 -
3.3.5 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého	- 32 -
3.3.6 TRESTNÍ PŘÍKAZ	- 33 -
4. POSTAVENÍ OBHÁJCE PŘI PROVÁDĚNÍ JEDNOTLIVÝCH DŮKAZNÍCH PROSTŘEDKŮ	- 35 -
4.1 VÝSLECH OBVINĚNÉHO	- 36 -
4.2 VÝSLECH SVĚDKA	- 38 -
4.3 ZNALECKÝ POSUDEK	- 40 -

4.4 KONFRONTACE.....	- 41 -
4.5 REKOGNICE.....	- 43 -
4.6 VYŠETŘOVACÍ POKUS	- 44 -
4.7 REKONSTRUKCE	- 46 -
4.8 PROVĚRKA NA MÍSTĚ	- 47 -
5. SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU.....	- 48 -
5.1 SROVNÁNÍ S RAKOUSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	- 48 -
5.2 SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU	- 50 -
6. ROZBOR KONKRÉTNÍHO PŘÍPADU ZAMĚŘENÉHO NA ÚLOHU OBHÁJCE PŘI DOKAZOVÁNÍ	- 53 -
7. ÚVAHY DE LEGE FERENDA	- 57 -
8. ZÁVĚR.....	- 59 -
9. CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ.....	- 61 -
10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	- 62 -
11. PŘÍLOHY.....	- 65 -

1. ÚVOD

Diplomovou práci s názvem „úloha obhájce při dokazování“ jsem si vybrala, hlavně z toho důvodu, že je mi toto téma velmi blízké a ráda bych se ve své budoucí advokátní praxi uplatnila právě jako obhájce.

Diplomová práce je koncipována na jednotlivé kapitoly a podkapitoly, ve kterých jsem se snažila vysvětlit systematicky, hierarchicky a logicky úlohu obhájce při dokazování od základních pojmů a informací, které jsou obecné, až po detailnější rozbor případu. Tím jsem chtěla do této práce zapracovat i trochu praxe, a nejen pouze teoretické poznatky. Za nejdůležitější část této práce, pokládám pasáž, kde jsem se pokusila o vystihnutí jednotlivých práv a oprávnění, které obhájce obviněného může nebo dokonce musí uplatnit při dokazování v jednotlivých stádiích trestního řízení.

Diplomová práce je vytvořena podle platné právní úpravy. V jedné z úvodních kapitol je i krátký historický exkurz. Bohužel na výše zmíněné téma není zpracovaná ucelená literatura, která by pojednávala do hloubky o dané oblasti. I tak jsem se snažila při zpracování tématu vycházet z většího počtu publikací, hlavně z důvodu, abych si osvojila více pohledů na tuto problematiku. Jedná se nejen o knižní publikace a odborné právnické časopisy, ale také o jednotlivé články. Obsahem šesté kapitoly je konkrétní případ se zaměřením na úlohu obhájce při dokazování, k čemuž jsem využila spisový materiál, který mi byl zapůjčen jedním advokátem, a to s výslovným souhlasem jeho klienta. Také abych se více vžila do této kauzy, jsem byla osobně přítomna hlavního líčení. Všechny osobní údaje i místo a doba spáchání byly záměrně pozměněny, a to z důvodu ochrany osobnosti.

Ráda bych docílila toho, aby tato diplomová práce přinesla základní přehled o zvoleném tématu a třeba oslovila nejen studenty práv, ale také i ostatní širší veřejnost. Často slyším myšlenku, že obhájce nemůže mít čisté svědomí, z toho důvodu, že se mu někdy vlastní pílí podaří zprostit viny skutečného pachatele trestného činu, ale já věřím, že povolání obhájce je jako každá jiná profese a zaslouží si uznání, stejně tak jako ostatní.

2. ÚLOHA OBHÁJCE OBECNĚ

V této úvodní kapitole bych se ráda zabývala základními otázkami, které se týkají a platí v případě obhajoby obviněného. Obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát. Advokát musí být zapsán v seznamu advokátů, který vede Česká advokátní komora. Může jím být pouze ta osoba, která získala vysokoškolské vzdělání v oboru právo, má plnou způsobilost k právním úkonům, je bezúhonná, vykonávala minimálně po dobu tří let právní praxi jako advokátní koncipient. Další zákonné podmínky pro výkon advokacie stanoví zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů. Avšak obhájce se může pro jednotlivé úkony trestního řízení nechat zastoupit svým nebo i jiným advokátním koncipientem. Toto však neplatí pro trestní řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, dále pak také před vrchním soudem a Nejvyšším soudem. Ovšem na tom nic nemění fakt, že obhájcem obviněného je pouze jeho advokát.¹

Hlavním úkolem obhájce v trestním řízení je poskytovat obviněnému odbornou právní pomoc a to z toho důvodu, že ve většině případů nemá obviněný takové právní znalosti, aby se v trestním řízení mohl obhajovat sám, tím by si spíše ublížil. Děje se tak prostřednictvím všech možných zákonných prostředků a možností obhajoby. V trestním řízení musí být náležitě objasněny všechny skutečnosti, které se obviněnému kladou za vinu a hlavním úkolem obhájce je dělat vše pro to, aby vina obviněného byla zmírněna či dokonce vyvrácena. Pokud není dohodnuto jinak, obhájce zastupuje obviněného v trestním řízení před soudem, s tím, že je ještě oprávněn podat odvolání ve prospěch obviněného, a to k soudu druhého stupně.

„Trestní řád zná pouze obhajobu obhájcem na základě plné moci – tzv. zvolený obhájce nebo obhajobu obhájcem ustanoveným soudem. Třetím, zvláštním případem je obhajoba na základě určení Komorou (stavovským orgánem advokacie) podle § 18 odst. 2 zák. o advokacii.

¹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. února 1999, sp. zn. 3 Tz 25/1999

V případech, kdy to zákon výslovně stanoví, musí mít obviněný obhájce, a to i tehdy, jestliže si ho sám nezvolil nebo si ho vůbec zvolit nechce. Jedná se o případy nutné obhajoby, které jsou výslovně upraveny v ustanovení § 36 a § 36a tr. řádu a ustanovení § 42 zák. mládeže.²

2.1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY TYPICKÉ PRO OBHÁJCE V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Trestní právo je právem veřejným, ve kterém úlohu veřejného žalobce plní státní zástupce a potažmo i orgány činné v trestním řízení. A právě obhájce, který chrání a prosazuje zájmy obviněného, je takovým protipólem k těmto orgánům. A právě obhájce si již může zvolit osoba, která byla zadržena jako podezřelá ze spáchání trestného činu.

„Obhájce je oprávněn již za přípravného řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky, nahlížet do spisů (§ 65 TrŘ) a zúčastnit se podle ustanovení tohoto zákona vyšetřovacích úkonů. S obviněným, který je ve vazbě, je oprávněn mluvit v rozsahu stanoveném v § 33 odst. 1 TrŘ.

Obhájce má právo ve všech stádiích trestního řízení vyžádat si předem kopii nebo průpis protokolu (§ 55 TrŘ) o každém úkonu trestního řízení. Orgány činné v trestním řízení (§ 12 odst. 1 TrŘ) jsou povinny mu vyhovět: odmítnout mohou jen tehdy, když to není z technických důvodů možné. Náklady s tím spojené je povinen vůči státu uhradit.

Obhájce je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslychaným klást otázky, avšak teprve tehdy, až orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu.³

„Obhájce je právním zástupcem obviněného, který jedná jeho jménem a poskytuje mu všestrannou právní pomoc. Jestliže se tedy účastní vyšetřovacího úkonu, kterého se obviněný nemůže účastnit, je povinen

² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 246 – 247 s.

³ Růžička in Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J., Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 853 s.

*informovat svého klienta o obsahu tohoto úkonu a případně mu dát k dispozici přepis či opis protokolu o tomto úkonu.*⁴

2.2 PRÁVO NA OBHAJOBU

Osoba, proti které se vede trestní řízení, má zaručeno právo na obhajobu. Jedná se o jedno ze základních lidských práv, které je obsaženo v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Kde článek 40 odst. 3 Listiny stanovuje: *„Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu stanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.*⁵

„Právo obviněného na obhajobu zahrnuje tři základní složky:

- I. Právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí (obhajoba materiální).*
- II. Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (obhajoba formální).*
- III. Právo vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení postupovat tak, aby byl zjištěn stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Má též právo, aby byly objasňovány se stejnou pečlivostí také okolnosti svědčící v jeho prospěch a prováděny v tomto směru důkazy, a to i bez návrhů stran. Toto právo obviněného je zároveň povinností orgánů činných v trestním řízení.*

Bez plného uplatnění práva na obhajobu ve všech třech jeho základních složkách a z nich odvozené právní úpravy vyjádřené v ustanovení § 33 nelze zabezpečit dosažení spravedlivého rozhodnutí

⁴ Jelínek, J., Uhlířová, M. Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, 234 – 235 s.

⁵ ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 40 odst. 3

v trestním řízení. Náš trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb., ve znění změn a doplňků, proto garantuje uplatnění práva na obhajobu.⁶ „U obviněného, který neumí číst ani psát, je třeba vždy posoudit, zda je způsobilý náležitě se hájit; zůstanou-li v tomto směru pochybnosti, musí mít obhájce již v přípravném řízení.“⁷

Základní práva, která náležejí obviněné osobě, jsou tato: právo být poučen o svých právech; právo vyjadřovat se ke všem skutečnostem, které jsou obviněnému kladeny za vinu a k jednotlivým důkazům o nich; právo podávat návrhy či žádosti; právo předkládat důkazy, které svědčí jeho obžalobě; právo ustanovit si svého obhájce a možnost radit se s ním; právo osobně se účastnit řízení před soudem; a v neposlední řadě také právo podávat řádné a mimořádné opravné prostředky.

V první řadě je to právo obviněného být poučen o svých právech a oprávněních, které může uplatňovat v průběhu trestního řízení, které se proti němu vede. Poučit obviněného musí orgány činné v trestním řízení před každým úkonem. V opačném případě by se jednalo o závažnou procesní chybu a celý úkon by musel být proveden znovu.

I když Listina základních práv a svobod v čl. 37 odst. 1 ustanovuje, že: *„Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.“⁸*, je zde právo obviněného vyjadřovat se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu a k jednotlivým důkazům o nich, to ale neznamená, že sám obviněný musí dokazovat svoji nevinu. To je hlavním úkolem orgánů činných v trestním řízení. Toto právo obviněný zpravidla uplatňuje v případech, kdy je vyslýchán, nebo tehdy, kdy má prostor pro nahlížení do spisu po skončení vyšetřování. I v této fázi se však může radit se svým obhájcem, zda tak učiní či nikoliv.

Právo obviněného podávat návrhy či žádosti sám nebo prostřednictvím svého obhájce, a to prakticky po celou dobu trestního řízení, teda až na výjimky, kdy se tak neděje. A s tím i souvisí právo obviněného předkládat důkazy, které svědčí jeho obžalobě. Posledním

⁶ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 7 – 8 s.

⁷ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. srpna 1977, sp. zn. 5 Tz 29/1977

⁸ ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 37 odst. 1

úkonem při skončení vyšetřování je právo obviněného a jeho obhájce seznámit se a prostudovat spis. V této fázi mohou podle § 166 odst.1 věty první TrŘ podat návrhy na doplnění dokazování. Totéž mohou učinit při předvolání obviněného, respektive vyrozumění obhájce o nařízení hlavního líčení.

Právo obviněného ustanovit si svého obhájce a možnost radit se s ním. Je zde i taková možnost, že si obviněný ustanoví více obhájců najednou (jedná se o tzv. pluralitu obhájců). V případě, že obviněný tohoto práva nevyužije, mohou mu obhájce zvolit jiné oprávněné osoby (např. příbuzný v přímém pokolení, sourozenec, partner, manžel, druh, osvojenec, osvojitel, apod.). Když dochází k některému z úkonů, který provádí orgány činné v trestním řízení, tak se obviněný může kdykoliv obrátit na svého obhájce a poradit se s ním. *„Neodkladným úkonem, který lze provést i v době, kdy obviněný obhájce nemá, ač jej musí mít, popř. i bez vyrozumění obhájce o jeho provedení (§ 165 odst. 2 tr. ř.) je výslech obviněného, který se trestného činu dopustil spolu s několika spolupachateli a jeho výslech je nezbytný pro vypátrání ostatních pachatelů, jimž se podařilo uprchnout.“⁹* V případě, že je obviněný ve vazbě, tak se porady nesmí účastnit další třetí osoba.

Právo obviněného osobně se účastnit řízení před soudem je prolomeno v případě řízení proti mladistvému nebo uprchlému. V ostatních případech je přítomnost obviněného potřeba, aby nemohl být zkrácen na svých obhajovacích právech. Jeho účast v řízení před soudem je důležitá hlavně z hlediska dokazování.

Právo obviněného podávat řádné a mimořádné opravné prostředky proti všem rozhodnutím, s výjimkou případů, kdy to zákon nedovoluje, je posledním z významných práv obviněného. Z řádných opravných prostředků může obviněný podat stížnost proti každému usnesení policejního orgánu a proti usnesení soudu nebo státního zástupce, pouze v případech, kdy to zákon stanoví. Odpor se podává proti trestnímu příkazu, který se vydává v řízení před samosoudcem. V neposlední řadě může obviněný podat odvolání proti rozhodnutí, které učinil soud prvního

⁹ rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. března 1993, sp. zn. 11 To 121/1992

stupně. Z mimořádných opravných prostředků je to dovolání, které může obviněný podat prostřednictvím svého obhájce jen proti určitým rozhodnutím soudů a pouze z taxativně vymezených důvodů, které uvádí trestní řád. Stížnost pro porušení zákona sám obviněný podat nemůže, ale smí učinit podnět ministrovi spravedlnosti, který je jako jediný oprávněn tento mimořádný opravný prostředek podat. Poslední možností je obnova řízení, kterou může podat sám obviněný, a to opět pouze ze zákonných důvodů.

2.3 VZTAH OBHÁJCE A OBVINĚNÉHO

Za stěžejní fakt vztahu, který vznikne mezi obviněným a jeho obhájcem, považují důvěru. Protože ve většině případů si je obviněný vědom, že jeho osud má ve svých rukou právě obhájce. Obviněný je především klientem obhájce. Obhájce je při poskytování právních služeb nezávislý, je vázán právními předpisy, a to především zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a v jejich mezích příkazy klienta. Obhájce je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy obviněného a řídit se jeho pokyny. Avšak v některých případech není pokyny obviněného vázán, a to tehdy, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem, o tom je obhájce povinen obviněného přiměřeně poučit. Při výkonu obhajoby je obhájce povinen jednat čestně a svědomitě, je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu obviněného vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné a přínosné. Obhájce, kterého si obviněný zvolil již od začátku trestního stíhání, je plně zainteresován na věci a měl by obhajobu dotáhnout až do konce.

3. ČINNOST OBHÁJCE PŘI DOKAZOVÁNÍ V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Dokazování se v určitých formách prolíná celým trestním řízením, a to jak v přípravném řízení, při předběžném projednání obžaloby soudem, v hlavním líčení, tak i při opravném i vykonávacím řízení. Každý úsek má svá specifika, protože mají své zvláštní účely. „Z hlediska stádií trestního řízení je nejdůležitější členění na:

- I. *důkazy, které lze použít jako podklad rozhodování jen/též v řízení přípravném,*
- II. *důkazy, které lze za stejným účelem použít v řízení před soudem.*¹⁰

Ale v první řadě, než se budu věnovat dokazování a úlohou obhájce v něm, tak bych na úvod začala nastíněním krátkého historického exkurzu do dokazování. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) ze dne 29. listopadu 1961, který je v účinnosti dodnes, prošel za dobu své působnosti mnoha novelami, které přinesly řadu změn. Mimo jiné se některé změny týkaly právě dokazování.

Dřívější pojetí § 89 odst. 2 TrŘ definovalo následující znění důkazu: „Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.“ Teprve až novelou trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 292/1993 Sb. a nabyla účinnosti dne 1. ledna 1994, byl daný odstavec doplněn další větou, která říká: „Skutečnost, že důkaz nevyžádal orgán činný v trestním řízení, ale předložila jej některá ze stran, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.“ Z toho vyplývá, že dokud nebyla účinná výše zmíněná novela, tak se v podstatě nepřipouštěly jiné důkazy, než ty, které si vyžádaly orgány činné v trestním řízení. V praxi se stávalo, že obhájci obviněných téměř nepřekládali důkazy, protože to bylo jaksi zbytečné, jelikož neměly

¹⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 299 s.

rovnocenné postavení.¹¹ „Citovaná druhá věta § 89 odst. 2 TrŘ vytvářela předpoklad významného posílení postavení stran v procesu dokazování. Proto se usuzovalo, že nebudou problémy, pokud si důkaz vyžádá advokát v postavení obhájce, nebo zmocněnec poškozeného. V praxi se však v letech 1994 až 2000 mnohdy vyskytovaly situace, které byly v rozporu se zákonnou úpravou. Vyšetřovatel si byl vědom, že nemůže důkaz předložený stranou obhajoby odmítnout. Proto důkazy ve prospěch obviněných předložené obhajobou zařadil mnohdy do spisu, aniž by se s nimi vypořádal. Tento přístup býval akceptován také státním zástupcem při výkonu dozoru nad přípravným řízením, stejně jako v obžalobě, v níž zpravidla chyběla reakce na důkazy obstarané a předložené obhajobou. Tento přístup byl ve svých důsledcích pro obviněné srovnatelný s odmítnutím důkazů předložených obhajobou. Zmíněný přístup uplatněný v přípravném řízení znemožňoval obviněným využití jimi předložených důkazů orgány činnými v přípravném řízení.“¹² Z výše uvedeného vyplývá, že trestní řád v té době neměl zakotveno nějaké ustanovení, které by umožnilo obhájcům obviněných předkládat důkazy, kterými by se orgány činné v trestním řízení zabývaly se stejnou důležitostí jako s důkazy, které si sami vyžádaly.

Obhájce a samozřejmě i sám obviněný jsou oprávněnými osobami, které mají právo navrhnout a předkládat ty důkazy, které jsou ku prospěchu obhajoby. Ale před tím, než tak učiní, je nezbytné, aby důkladně prověřili přínos daných důkazů. V opačném případě, by mohlo dojít k posílení a usvědčení viny obviněného, což z pohledu obhajoby není nikterak žádoucí. Po několika dalších letech došlo k potřebné novelizaci trestního řádu, a to zákonem č. 265/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002. Z hlediska dokazování je pro nás důležitý již několikrát zmíněný § 89 odst. 2 TrŘ, do kterého byla zakotvena další věta, a to: „Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout.“¹³ Od té doby se obviněný a taktéž i jeho obhájce mohli při vyhledávání, navrhování a předkládání důkazů, které svědčily ve prospěch

¹¹ Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. Bulletin advokacie č. 7 – 8/2005. Rubrika Články, 29 s.

¹² tamtéž, 29 – 30 s.

¹³ § 89 odst. 2 věta druhá TrŘ

obhajoby, odvolávat na stanovenou zákonnou úpravu trestního řádu. Orgány činné v trestním řízení již toto právo obhajobě neodpíraly a respektovaly ho. Avšak obhájce je při vyhledávání důkazů v určité nevýhodě, protože jak již bylo napsáno, může předkládat pouze ty důkazy, které zmírňují vinu obviněného a nijak mu nepřitěžují. Takže v případě, že se rozhodne navrhnout svědka, kterého před tím vyslechnul, nezbývá mu nic jiného, než důvěřovat, že to, co uvedl do prohlášení, skutečně vypoví i v řízení před soudem. Pokud si obhájce v rámci obhajoby nechá vypracovat znalecký posudek nebo odborné vyjádření, tak je to jednodušší v tom, že pokud ho shledá jako nevhodný pro podporu obhajoby obviněného, tak ho jednoduše soudu nepředloží. Naproti tomu orgány činné v trestním řízení vyhledávají, navrhují a předkládají důkazy, které obviněného usvědčují ze spáchání trestného činu, či ho naopak viny zbavují.

Další změnou, kterou přinesla novelizace trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. ledna 2002, je důležitá úprava přípravného řízení. Podle ustanovení § 168 – 170 trestního řádu bylo nově zavedeno vyslýchání svědků pouze v rozšířeném vyšetřování (jedná se o takové vyšetřování, které se týká trestných činů, o nichž probíhá řízení v prvním stupni před krajským soudem). Standardní vyšetřování bylo v tomto směru omezeno pouze na podávání vysvětlení osob, a ne jejich vyslýchání jako svědků. O tom se pořídí pouze úřední záznam. Z toho vyplývá, že pokud obhájce zajistí nějaký důkaz již v přípravném řízení, tak k jeho provedení stejně dojde až v řízení před soudem.¹⁴

„Již ze zásady presumpce nevin, která platí pro celé trestní řízení až do chvíle, kdy je obviněný pravomocně uznán vinným odsuzujícím rozsudkem soudu (§ 2 odst. 2 TrŘ) plyne, že obviněný není v trestním řízení tím, kdo by musel být bezpodmínečně nutně aktivní stranou, pokud jde o proces dokazování, když tím, kdo je povinen vyhledávat důkazy (jak ve prospěch, tak i ve prospěch obviněného) jsou orgány činné v trestním řízení, a to i bez návrhu stran (§ 2 odst. 5 TrŘ). Vzhledem k tomu, že jeho nevin se presumuje do té doby, než je bez důvodných pochybností

¹⁴ Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. Bulletin advokacie č. 7 – 8/2005. Rubrika Články, 30 s.

*prokázán a pravomocně prohlášen opak, není obviněný povinen svou nevinu dokazovat, není tedy povinen v tomto ohledu předkládat jakékoli důkazy – není povinen dokazovat žádnou skutečnost, a to nejen v důsledku pravidla, že nikdo není povinen vydávat důkazy proti sobě (které by tedy svědčily o jeho vině), tak nemusí dokazovat ani skutečnosti, které svědčí v jeho prospěch.*¹⁵

Velmi důležité je zajistit všechny možné důkazy, které se později použijí při dokazování v trestním řízení a povedou ke zjištění objektivní pravdy. Kdybych srovnala dokazování v civilním a trestním řízení, tak jsou patrné značné rozdíly. V civilním řízení se dokazování provádí na základě návrhu jedné ze stran sporu, kdyžto v trestním řízení k tomu nedochází. Odpovědné jsou v tomto směru orgány činné v trestním řízení, které mají důraznější prostředky pro získávání důkazů. „*Režimy zajištění důkazů pro účely trestního řízení se navzájem liší. Například tím, kdo a v jaké formě je vydává. Mají však jedno společné – orgán činný v trestním řízení musí mít alespoň osvědčeny skutkové nebo procesní předpoklady nutné pro přijetí opatření vedoucího k zajištění důkazu. Těmito předpoklady většinou bývají okolnosti nasvědčující tomu, že přijímané opatření skutečně povede k zajištění důkazu, který bude později potřebný pro rozhodnutí ve věci samé (§ 78 odst. 1 věta první trestního řádu, § 79a odst. 1 věta první trestního řádu, § 82 odst. 1 věta první trestního řádu atd.). Výjimečně může opatření zajišťující pro další řízení podstatnou informaci vést nikoli k obstarání důkazu, ale k zabezpečení jiného účelu. Např. účelem osobní prohlídky může být i zájem na ochraně života nebo zdraví podezřelého nebo jiných osob (§ 82 odst. 3, 4 trestního řádu).*“¹⁶

V trestním řízení je přípustné, aby obhájce obviněného v rámci dokazování vyvíjel určitou aktivitu, kupříkladu tím, že požádá konkrétní osobu o sdělení potřebných informací, které jsou přínosné vůči obhajobě. Obhájce může pátrat po osobách, které byly svědky události, jenž je předmětem dokazování. Také je oprávněn seznamovat se s důkazy, které jsou ku prospěchu obviněnému. Na základě tohoto může po osobách,

¹⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 381 s.

¹⁶ Svoboda, K. Dokazování. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, 342 - 344

kteří mají předmět svědčící obhajobě v držení, žádat o jeho předložení. Obhájcův postup při pátrání po důkazech by měl být v souladu s řádným výkonem právní pomoci a neměl by vykazovat takové vady, pro něž by se stal důkaz nepoužitelným pro další trestní řízení.¹⁷

3.1 DOKAZOVÁNÍ V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ

Přípravné řízení je neveřejné a písemné, zpravidla v něm probíhají různé vyšetřovací úkony, na základě kterých se budou jednotlivé důkazy využívat v řízení před soudem, a to již od vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Z toho důvodu dochází k popření zásady neveřejnosti, která prostupuje přípravným řízením, ale to však platí pouze ve vztahu k obviněnému a jeho obhájci. Přičemž obhájce je již oprávněn v této fázi trestního řízení zajišťovat a předkládat důkazy, které svědčí ve prospěch obhajoby.

Vyšetřovací úkony se provádí policejním orgánem nebo i státním zástupcem, v případě, že vede vyšetřování, a to po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání. *„Státní zástupce při výkonu dozoru nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení vždy vezme v úvahu i oprávnění obhájce postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu již v přípravném řízení z vlastní iniciativy vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhnout provedení určitých důkazů. V této souvislosti vychází z toho, že obhájce je zejména oprávněn pátrat po pramenech důkazů a identifikovat nositele příslušného důkazu, stejně tak jako ověřovat využitelnost takového důkazu z hlediska obhajoby v dalším řízení.“*¹⁸ Mezi vyšetřovací úkony patří výslech obviněného a výslech dalších osob jako jsou svědkové a znalci, dále pak konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, prověrka na místě a další úkony. Jednotlivým vyšetřovacím úkonům se budu věnovat detailněji v další části diplomové práce. V této fázi trestního řízení je nutné nezasahovat do práv obviněného a zajistit účast jeho obhájce při uskutečňování vyšetřovacích úkonů. Z toho je ale možná jedna výjimka, kdy obhájce obviněného

¹⁷ Výkladové stanovisko NSZ ze dne 10. října 2004

¹⁸ tamtéž

nebude přítomen vyšetřovacího úkonu, a to v případě, že jeho provedení nelze odložit z důvodů možné ztráty, zmaření nebo omezení jeho hodnoty. A v tak krátké době nelze zajistit vyrozumění obhájce o jeho konání. Z judikatury dále vyplývá, že přítomnost obhájce při vyšetřovacích úkonech může být vyloučena, ale to je možné pouze v odůvodněných případech. Jedná se zejména o vydání a odnětí věci (§ 78 – 79 TrŘ), domovní prohlídku a prohlídku jiných prostor a pozemků (§ 82 odst. 1 a 2 TrŘ), osobní prohlídku (§ 82 odst. 3 TrŘ), vstup do obydlí, do jiných prostor a na pozemek (§ 83c TrŘ), provádění důkazů v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku (§85b TrŘ), ohledání místa činu (§ 113 TrŘ), prohlídku těla a odběr krve nebo jiný obdobný úkon (§ 114 odst. 1 a 2 TrŘ), odběr pachové stopy a další úkony směřující ke zjištění totožnosti osoby, která se zdržovala na místě činu (§ 114 odst. 3 TrŘ).

Při jednotlivých vyšetřovacích úkonech je možné, aby policejní orgán dovolil obhájci položit obviněnému několik jednotlivých otázek, ba dokonce mu udělí slovo k samostatnému výslechu. Obhájce se především musí vyvarovat kapciózních a sugestivních otázek. Kapciózní otázky jsou takové, které jsou schválně formulovány tak, aby vyslýchaná osoba nezaregistrovala její pravý důvod a byla tím navedena proti své vůli k odpovědi, kterou by jinak neučinila. Sugestivní otázky jsou takové, které záměrně skrytě nebo zjevně obsahují odpověď, kterou chce vyslýchající po vyslýchaném slyšet. Ostatní přípustné otázky se musí formulovat jasně a srozumitelně. Samozřejmě v průběhu vyšetřovacího úkonu může obhájce obviněného vznášet námitky proti jeho provedení a o námitkách musí daný vyslýchající ihned rozhodnout podle § 55 odst. 1 písm. f) trestního řádu.

Obhájce obviněného má právo se zúčastnit všech vyšetřovacích úkonů, u kterých může být přítomen, nebo jenom některých, kdy uzná za vhodné, že jeho účast je nezbytná. Z toho plyne obhájci povinnost učinit o tom oznámení buď policejnímu orgánu, anebo státnímu zástupci, pokud provádí vyšetřování. *„Účast obhájce u vyšetřovacích úkonů je podle § 41 odst. 2 i § 165 odst. 1 tr. ř. jeho oprávněním a nikoliv povinností, přičemž trestní řád neumožňuje orgánům činným v trestním řízení domáhat se účasti obhájce na úkonech přípravného řízení a nestanoví ani možnost*

sankce či možnost zabezpečení účasti obhájce v přípravném řízení jinými prostředky.¹⁹ Na druhou stranu je při některých vyšetřovacích úkonech účast obhájce obligatorní, a to zejména při výslechu svědka, jenž má právo odepřít výpověď, zejména pokud by tím sám sobě způsobil možnost trestního stíhání. Taktéž má obhájce oprávnění účastnit se vyšetřovacích úkonů i proti vůli obviněného, kterého zastupuje. Důvodem je zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům obviněného. Před účastí obhájce u vyšetřovacích úkonů, u kterých učinil oznámení o své přítomnosti, musí být policejním orgánem řádně a včas vyrozuměn, aby mu byla poskytnuta dostatečná lhůta pro přípravu jeho obhajoby. Časový předstih závisí na neodkladnosti a povaze konkrétního vyšetřovacího úkonu. Vyrozumění musí obsahovat druh vyšetřovacího úkonu, který bude probíhat, a taktéž dobu a místo jeho provádění. Samozřejmostí je jeho poznamenání do spisu. Jestliže se z nějakého důvodu obhájce k vyšetřovacímu úkonu nedostaví bez řádné omluvy, ačkoliv byl řádně a včas vyrozuměn o jeho konání, může policejní orgán nebo státní zástupce konající vyšetřování takový úkon provést i bez účasti obhájce obviněného. O takto uskutečněném úkonu se provede poznámka do protokolu. Pokud by se nějakým nedopatřením stalo, že by obviněný při provádění zásadních důkazů v přípravném řízení neměl svého obhájce, ačkoliv by se jednalo o případ nutné obhajoby, tak by šlo o závažnou vadu přípravného řízení a vyšetřovací úkon by se měl opakovat znova. Pro tuto vadu může soud vrátit věc k došetření státnímu zástupci.²⁰

3.2 DOKAZOVÁNÍ V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

Jakoukoli osobu je možné stíhat pouze ze zákonných důvodů jako obviněného a jen na základě obžaloby, která se podává na soud. K tomu je výlučně oprávněn státní zástupce, který tak smí učinit po uskutečněném přípravném řízení. Státní zástupce vystupuje v řízení před soudem jako veřejný žalobce, který chrání veřejný zájem na odhalování trestné činnosti.

¹⁹ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. března 2000, sp. zn. 4 Tz 18/2000

²⁰ Vondruška in Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J., Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 320 – 322 s.

Ani podání obžaloby státním zástupcem na příslušný soud však neznamená, že je obžalovaný vinen. V některých situacích nemusí dojít k nařízení hlavního líčení a věc se vyřídí jiným způsobem. Podanou obžalobu je nejprve nutné důkladně nastudovat a shledat ji jako dostačující podklad pro další fázi trestního řízení. Soud postupuje bez zbytečných průtahů tak, aby vše směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu předmětného rozhodnutí. K tomu jsou stanoveny zákonné lhůty v délce tří týdnů u okresního soudu a v délce tří měsíců u krajského soudu jako soudu prvního stupně. Samozřejmě lze obžalobu vzít zpět, k tomu je oprávněn opět státní zástupce. Jestliže již došlo k projednání v hlavním líčení, tak to lze učinit pouze se souhlasem obžalovaného, pokud na dalším projednání netrvá.

V té části řízení před soudem prvního stupně, která je ohraničena od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení, nebo též do rozhodnutí soudu podle § 188 trestního řádu, kterému se budu věnovat níže, má obviněný spolu se svým obhájcem daleko méně prostoru a možností pro uplatňování práva na svoji obhajobu než v předcházejícím přípravném řízení a v následném hlavním líčení. Obviněný může sám nebo prostřednictvím obhájce podávat pouze určité návrhy týkající se kupříkladu vrácení věci k došetření státnímu zástupci nebo zastavení trestního stíhání. Po podání obžaloby státním zástupcem má taktéž obviněný spolu s obhájcem právo nahlížet u soudu prvního stupně do spisu, jenž se v jeho věci vede. Tohoto práva by měl v první řadě využít obhájce, aby se mohl důkladně připravit na budoucí nařízené hlavní líčení. *„Obhájce může mít již z přípravného řízení k dispozici kopii celého spisu, který po skončení vyšetřování společně s obviněným prostudoval a učinil návrhy na doplnění dokazování. Přesto může být účelné nahlédnutí do spisu po podání obžaloby.“*²¹ Nahlížení do spisu je zákonným způsobem upraveno v § 65 odst. 1 trestního řádu.²²

²¹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 426 s.

²² tamtéž, 401 a 426 s.

3.2.1 PŘEDBĚŽNÉ PROJEDNÁNÍ OBŽALOBY

Po skončení vyšetřování je posledním úkonem seznámení se spisem, kdy je obviněnému a jeho obhájci poskytnut určitý prostor pro nastudování spisového materiálu, a to včetně příloh, popřípadě v této fázi mohou podat návrhy na doplnění dokazování. „Skutečnost, že vyšetřovatel zamítl návrh obviněného na doplnění důkazního řízení o jeho výslech za přítomnosti obhájce, který uplatnil po prostudování trestního spisu, není sama o sobě důvodem pro zrušení rozsudku soudu prvního stupně podle § 258 odst. 1 písm. a) TrŘ a pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 TrŘ po podstatnou vadu řízení – zkrácení práva obviněného na obhajobu, jestliže obviněný dříve v přípravném řízení prohlásil, že vypovídat nebude ani v přítomnosti obhájce, přičemž o tom, že bude obviněný vyslýchán, byl vždy jeho obhájce vyrozuměn.“²³ V situaci, kdy dojde k zamítnutí podaných návrhů na doplnění dokazování, pak je celý spis postoupen státnímu zástupci. Ten vyhotoví návrh na předběžné projednání obžaloby, a až poté podá obžalobu. Jedná se o samostatné fakultativní stádium trestního řízení, ve kterém může být obžaloba předběžně projednána. O tom, zda se tak učiní, rozhoduje předseda senátu, který na základě prozkoumání obžaloby posoudí, jestli je nutné se kompletní obžalobou předběžně zabývat v neveřejném zasedání celého senátu. V opačném případě rovnou nařídí hlavní líčení. Je-li obžaloba předběžně projednávána před soudem, děje se tak na základě spisu, který jim byl předložen státním zástupcem. Hlavně se přezkoumává opodstatněnost obžaloby a úplnost všech provedených důkazů. V tomto stádiu trestního řízení se zpravidla neprovádějí důkazy, ale existuje zákonná výjimka, na základě které může předseda senátu provést výslech obviněného, a to v § 185 odst. 2 trestního řádu, kde je ustanoveno: „K usnadnění rozhodnutí může vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení.“²⁴

„Institut předběžného projednání obžaloby slouží s účinností od 1. ledna 2002 k tomu, aby hlavní líčení mohlo proběhnout bez toho, že

²³ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. března 2000, sp. zn. 4 Tz 18/2000

²⁴ § 185 odst. 2 TrŘ

vady řízení předchozího tomu budou vážně bránit.²⁵ „V předběžném projednání obžaloby není přípustné provádět důkazy vztahující se k otázce viny a trestu, které jsou vyhrazeny hlavnímu líčení. Tímto postupem nelze nahrazovat ani procesní úkony, které měly být vykonány v přípravném řízení, vyplňovat mezery vyšetřování ani odstraňovat jeho chyby a nedostatky. Proto také hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6) v tomto stadiu řízení spočívá ve zkoumání, zda byla v přípravném řízení zjištěna základní skutková fakta a zda orgán činný v přípravném řízení při jejich objasňování postupoval způsobem předepsaným trestním řádem, zda je úplný důkazní materiál a opodstatněna podaná obžaloba (§ 176 odst. 1).²⁶ V žádném případě by předběžné projednání obžaloby nemělo suplovat roli hlavního líčení, přičemž soud předběžně projednává obžalobu na základě zprávy, kterou vyhotovil předseda senátu. Po skončení projednávání rozhodne podle § 188 trestního řádu, který uvádí taxativní výčet možností:

- I. nařídí hlavní líčení;
- II. rozhodne o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu, který je nejbližše společně nadřízen jemu a soudu, o kterém si myslí, že je příslušný;
- III. trestní stíhání zastaví má-li za to, že se daný skutek, pro který byla podána obžaloba, nestal a pro další okolnosti, jenž jsou uvedené v § 172 odst. 2 trestního řádu;
- IV. trestní stíhání přeruší, když nelze obviněného postavit před soud, anebo pro další okolnosti, které připadají v úvahu a jsou uvedeny v § 173 odst. 1 trestního řádu;
- V. postoupí věc jinému orgánu v případě, že skutek není trestným činem, ale je možné ho posoudit pouze jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění;
- VI. schválí jeden z některých druhů odklonu, a to buď podmíněné zastavení trestního stíhání, anebo narovnání;

²⁵ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 401 s

²⁶ tamtéž, 417 s.

VII. vrátí věc státnímu zástupci k došetření, protože se v přípravném řízení vyskytly závažné procesní chyby, které je nutné odstranit.

Všechna možná rozhodnutí, která se vydávají v předběžném projednání obžaloby, mají formu usnesení, proti kterým lze podat stížnost oprávněnou osobou, s výjimkou nařízení hlavního líčení a předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti společně nadřízenému soudu. Těmito oprávněnými osobami je státní zástupce a obviněný. Proti rozhodnutí, kterým došlo ke schválení některého ze dvou možných odklonů (podmínečného zastavení trestního stíhání nebo narovnání), může stížnost podat též poškozený.²⁷

3.2.2 HLAVNÍ LÍČENÍ

Hlavní líčení je stejně jako předběžné projednání obžaloby fakultativním stádiem trestního řízení a jeho základním úkolem je rozhodnout o vině a trestu obviněného z trestného činu, a proto tuto fázi řízení před soudem můžeme označit za těžiště trestního stíhání. Hlavní líčení nemusí být vždy a v každé trestní věci nařízeno, jelikož se věc může po podání obžaloby státním zástupcem vyřídit také jinými způsoby, jenž jsou uvedeny v § 188 odst. 1 trestního řádu. Pokud již dojde k nařízení hlavního líčení, tak nelze věc vrátit k došetření státnímu zástupci. Dále v případě, že je nařízeno hlavní líčení, tak se rozhoduje pouze o podané obžalobě. Den konání nařízeného hlavního líčení by měl být stanoven předsedou senátu tak, aby obžalovaný, jeho obhájce i státní zástupce měli k jeho přípravě minimální lhůtu pěti pracovních dní. Toto kritérium je stanoveno v § 198 odst. 1 trestního řádu. Obviněný se předvolává, kdežto obhájce a státní zástupce se o konání hlavního líčení vyrozumívají. Zásadní je zde tzv. obžalovací zásada, která stanovuje, že obžalovaný může být uznán vinným pouze pro skutek, který je uvedený v obžalobě. Ale nic nebrání tomu, aby došlo během hlavního líčení k překvalifikování trestného činu. V praxi to znamená, že kupříkladu obžaloba obviněného

²⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 450 – 454 s.

může být nejdříve kvalifikovaná na trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1, 2 trestního zákoníku, ale v závěru bude obžalovaný uznán vinným pro přísnější trestní čin podvodu podle § 250 odst. 1, 3 písm. b) trestního zákoníku. Základní podmínkou však je, že musí být obžalovaný na tuto možnost zpřísnění skutku upozorněn. U hlavního líčení platí zásada veřejnosti, jelikož se dbá na preventivně výchovný účel, a může se ho účastnit široká veřejnost občanů. Pouze v případech, které jsou výslovně stanoveny v § 200 – 201 trestního řádu, může být veřejnost z projednání vyloučena buď pro celé hlavní líčení, anebo jen pro jeho určitou část. Těch důvodů je několik, jedná se zejména o to, aby nebyla ohrožena mravnost nezletilých, nedošlo k prozrazení utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem a podobně. Na tom nic nemění fakt, že rozhodnutí soudu je za všech okolností vyhlášeno veřejně.

Kromě již zmíněné zásady veřejnosti a obžalovací zásady je zde další výčet obecných procesních zásad, které se prolínají a uskutečňují v hlavním líčení. Zásada oficiality znamená, že soud postupuje z úřední povinnosti ke zdárnému rozhodnutí ve věci, a to bez zbytečných průtahů a bez čekání na další návrhy. Každý obžalovaný má právo účastnit se hlavního líčení, ovšem existují zákonem stanovené výjimky, kdy lze rozhodovat v jeho nepřítomnosti. Jde to například v trestním řízení proti uprchlému. Soud musí v každém případě umožnit obžalovanému, aby si zvolil svého obhájce a radil se s ním ohledně poskytování právní pomoci, a také proto, že obhájce má určité možnosti, jak ovlivnit dokazování, a to zejména navrhováním důkazů. V tomto ohledu je pro obhajobu důležitý § 215 odst. 2 trestního řádu, který právě umožňuje obhájci žádat předsedu senátu o možnost provést důkaz, a to zejména výslech svědka nebo znalce, který navrhl.²⁸ Jsou-li dány důvody nutné obhajoby, tak je účast obhájce u hlavního líčení vždy povinná. Velmi důležitou zásadou je presumpce nevin. To znamená, že se na obviněného, respektive obžalovaného hledí jako na nevinného, dokud není pravomocným rozhodnutím soudu vyslovena jeho vina. Nedokázaná vina je zpravidla z hodnotového hlediska to samé jako prokázána nevina, avšak ve

²⁸ podle § 215 odst. 2 TrŘ

společnosti tomu tak není. Stačí, aby proti nějakému člověku bylo zahájeno trestní stíhání a později vedeno i celé trestní řízení a už na něho lidé z jeho okolí hledí jako na někoho, kdo si zaslouží pouze opovržení, což má pro daného člověka značný difamující účinek. Zásada ústnosti a bezprostřednosti znamená, že jednání před soudem v hlavním líčení probíhá ústně a senát soudu, který je složen z jednoho soudce profesionála a dvou laiků z řad veřejnosti, vnímá svými smysly vše, co se děje před ním. Jde zejména o výslech obviněného a svědků, stejně tak i o přečtení protokolů. Volné hodnocení důkazů je další zásadou, podle které se důkazy hodnotí soudem izolovaně i v jejich souhrnu, a to podle nejlepšího svědomí a vědomí celého senátu. Při hodnocení se nebere v potaz to, jak byly důkazy hodnoceny v předchozích stádiích v trestním řízení. V poslední řadě bych se zaměřila na zásadu zjištění skutkového stavu, kdy se bez důvodných pochybností a v potřebném rozsahu pro rozhodnutí musí prověřit stav, který tu byl v době spáchání trestného činu, a taktéž poznat všechny možné okolnosti, za kterých k tomu došlo.²⁹

Teď již k samotnému průběhu hlavního líčení. Před jeho konáním se všechny zúčastněné osoby shromáždí před jednací síní soudu a vyčkají na příchod zapisovatele nebo vyššího soudního úředníka, který je vyzve ke vstupu. Zahájení hlavního líčení je neformální tím, že předseda senátu všem osobám na místě sdělí, co za trestní věc se bude projednávat. Hlavní slovo má předseda senátu, který musí nejprve zjistit, které osoby se do jednací síně dostavily a ověřit jejich totožnost. Pokud tomu nebrání další okolnosti, tak je vyzván státní zástupce k přednesu obžaloby, tedy pokud ji při začátku hlavního líčení se souhlasem obviněného nevzal zpět. Poté se předseda senátu dotáže poškozeného, pokud je subjektem trestního řízení, zda a v jak velkém rozsahu uplatňuje náhradu škody, která byla způsobena spácháním trestného činu. Tím se zahájí tzv. adhezní řízení, ve kterém se právě projednává náhrada škody, kterou obžalovaný způsobil. Po tomto úseku následuje nejdůležitější část hlavního líčení, a to dokazování.

²⁹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 469 – 471 s.

Soud musí v hlavním líčení provést všechny důkazy, ke kterým došlo již v přípravném řízení. Všechny důkazy se provádějí za účasti všech stran a taktéž se od nich vyžaduje aktivní součinnost. Po skončení každého provedeného důkazu, je obžalovanému poskytnut určitý prostor, aby se k němu vyjádřil. Zde je důležitá role obhájce, který může reagovat na jednotlivé důkazy. Dokazování se zpravidla zahajuje výsledkem obžalovaného. Před jeho začátkem by měl obhájce dostat svých povinností a obviněného poučit o možnosti výpověď odepřít. Ostatní pořadí jednotlivých důkazů je v kompetenci předsedy senátu. Při výslechu obžalovaného se po něm požaduje, aby souvisle vypověděl skutečnosti, za kterých došlo ke spáchání trestného činu. Předseda senátu a později i přísedící pokládají obžalovanému upřesňující otázky, aby si ujasnili potřebné okolnosti výpovědi. Pokud již soud nemá dalších otázek, tak je uděleno stejným způsobem slovo státnímu zástupci a potažmo i obhájci obžalovaného. Po skončení tohoto výslechu, můžou být povoláni svědci. Pokud je jich více předvoláno, tak jsou vyslýcháni odděleně a postupně jsou pozváni do jednací síně a po výslechu, který probíhá stejným způsobem jako výslech obžalovaného, jsou požádáni o opuštění jednací síně soudu. Taktéž je stejným způsobem proveden výslech znalce, pokud ve věci vypracoval znalecký posudek. Po skončení celého dokazování je obhájce vyzván, zda předloží soudu další návrhy na doplnění dokazování, či nikoliv. Toto oprávnění může využít i po celou dobu hlavního líčení. S návrhy se předseda senátu vypořádá na místě, které buď povolí, anebo je rovnou zamítne.³⁰ V případě, že má obhájce obžalovaného v ruce takové důkazy, které jsou nad rámec těch, které jsou uvedené v obžalobě státního zástupce, tak je může předložit po výzvě předsedy soudu. Toto je oprávnění obhajoby, takže této možnosti může, ale i nemusí využít. Soud smí přihlížet pouze k těm důkazům, které byly provedeny v hlavním líčení. Jde o taktiku obhajoby, která z určitých důvodů předloží návrhy na doplnění dokazování později, což mu umožňuje trestní řád.³¹ „*Přesto vzhledem k novému pojetí hlavního líčení, soudy od 1. 1. 2002 usilují o to,*

³⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 456 – 458 s.

³¹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 430 s.

*aby takové návrhy byly podány s časovým předstihem, ještě před konáním hlavního líčení. Pokud jsou návrhy na doplnění dokazování, zejména výsledkem svědků či znalců podány stranou obhajoby až v průběhu hlavního líčení, předsedové senátu nejednou požadují vysvětlení, proč tyto návrhy nebyly podány již v reakci na výzvu předsedy senátu dle § 196 odst. 2.*³²

Hlavní líčení končí závěrečnými řečmi všech procesních stran. První, kdo dostane slovo k závěrečné řeči, je státní zástupce. V případě, že v trestním řízení vystupuje i poškozený a zúčastněná osoba, tak těm je uděleno slovo po státním zástupci. Na závěr přednese závěrečnou řeč obhájce, jenž má na to právo, a konečně i obžalovaný. Hlavním záměrem této fáze hlavního líčení je snaha o ovlivnění soudu a určitým způsobem prezentovat svůj názor na danou problematiku. Ovšem nesmí jít o vybočení z předmětu řízení. Obhájce by měl nejen v této fázi hlavního líčení, a stejně tak i v jeho průběhu dbát na své chování vůči soudu, aby svým vystupováním neuškodil obviněnému. Obžalovaný má v konečné fázi právo tzv. posledního slova.

Pokud soud povolil návrhy na doplnění dokazování, tak zpravidla hlavní líčení odročí k provedení navržených důkazů. Jestliže k odročení nedojde a soud považuje hlavní líčení za skočené, odebere se k závěrečné poradě. Vyhlášení rozhodnutí probíhá pokaždé veřejně. Rozhodnutí o meritu věci (o vině a trestu) má formu rozsudku, v ostatních případech se rozhoduje usnesením.

3.2.3 ODVOLACÍ ŘÍZENÍ

Hlavním účelem odvolání je rozhodnutí přezkoumat a případně jeho „nesprávnost“ napravit před soudem druhého stupně. Odvolací řízení se uskuteční pouze v případě, že některá ze stran trestního řízení využila své dispoziční právo a podala proti rozhodnutí soudu prvního stupně v zákoně stanovené lhůtě, řádný opravný prostředek, tj. odvolání, které má suspenzivní i devolutivní účinek. Suspenzivní účinek znamená, že se

³² Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 430 s.

výkon rozhodnutí odkládá na pozdější dobu a v této chvíli nemůže nabít právní moci. A pokud jde o devolutivní účinek, tak dochází k přenesení příslušnosti na soud druhého stupně, který bude o odvolání rozhodovat. Odvolání se podává k soudu prvního stupně, který napadené rozhodnutí vydal. Lhůta pro jeho podání je v trestním řádu stanovena na osm dní a běží až od doručení písemného vyhotovení rozsudku každé ze stran. Soud prvního stupně k podanému odvolání vypracuje zprávu, kterou poté i s celým spisem postoupí příslušnému soudu druhého stupně.

U odvolání, které je podané obžalovaným nebo jinou oprávněnou osobou, která tak může učinit v jeho prospěch, platí zákaz reformationis in peius. To znamená, že nemůže dojít ke zhoršení jeho postavení. V každém případě může odvolání podat obhájce, a to v zastoupení obžalovaného. Dále touto oprávněnou osobou, která však vystupuje vlastním jménem, může být příbuzný obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh.³³ Důvody, pro které se odvolání může napadat, nejsou v trestním řádu ustanoveny. Je pouze na podateli, které důvody shledá za důležité a uvede je v samotném odvolání. Aby se soud vůbec odvoláním zabýval, tak je nutné vytyčit jaké právní a skutkové vady a jaké výroky jsou napadány. „*Novela trestního řádu z roku 2001 přinesla novou konstrukci odvolacího řízení, kterou se podle důvodové zprávy sleduje posílení prvků apelace.*“³⁴ Podle současné právní úpravy se v dnešní době při odvolání uplatňuje apelační princip s kasačními prvky. „*Úprava odvolacího řízení nyní předpokládá, že odvolací soud napraví vadný rozsudek soudu prvního stupně především tím, že ho v potřebném rozsahu zruší a zpravidla sám ve věci rozhodne. Za tím účelem je odvolací soud v zásadě oprávněn provést znovu některé důkazy podstatné pro skutková zjištění, které již byly provedeny v hlavním líčení, a může provést i nové důkazy neprovedené v hlavním líčení.*“³⁵

³³ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 479 s.

³⁴ Jelínek, J., Sovák, Z. Trestní zákon a trestní řád. 19. aktualizované vydání novelizovaných trestních kodexů s poznámkami a judikaturou podle právního stavu k 1. 4. 2003. Praha: Linde, 2003, 604 s.

³⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 521 s.

Před soudem druhého stupně se zpravidla o odvolání rozhoduje ve veřejném zasedání. Přítomnost státního zástupce v této fázi trestního řízení je v každém případě povinná. Naproti tomu účast obžalovaného a jeho obhájce není ve všech případech obligatorní. Ovšem z judikatury vyplývá následující: „Nevyrozumí-li předseda senátu odvolacího soudu v rámci přípravy veřejného zasedání o jeho konání obhájce obviněného, kdy následně věc bez účasti projedná a rozhodne, zásadním způsobem tímto nezákonným postupem zkrátí obviněného na jeho ústavně garantovaném právu na obhajobu uvedeném v čl. 40 odst. 3 LPS, jenž spočívá v právu obviněného hájit se v trestním řízení prostřednictvím svého obhájce.“³⁶

Po zahájení řízení se ujme slova předseda senátu, který zjistí, zda jsou splněny podmínky pro konání odvolacího řízení. Poté v bodech přednese napadené rozhodnutí a seznámí také ostatní se zprávou o stavu věci. Osoba, jenž podala odvolání, tzv. odvolatel, přednese své odvolání a uvede všechny důvody, které ho k tomu vedly. Ostatní zúčastnění se k němu mohou vyjádřit. V případě, že byly podány návrhy na doplnění dokazování a soud je nezamítnul, tak se koná dokazování. Avšak z judikatury Ústavního soudu ČR vyplývá, že odvolací soud nemusí každému navrhnutému důkazu vyhovět. Dokazování probíhá stejným způsobem jako v hlavním líčení, s tím rozdílem, že v tomto stádiu trestního řízení má pouze fakultativní charakter.³⁷ Tím se klade důraz na dokazování v hlavním líčení, jelikož by soud druhého stupně neměl suplovat tuto roli, ikdyž nějaké důkazy se většinou provedou. S ohledem na tuto skutečnost mají důkazy prokázat či vyvrátit správnost napadeného rozhodnutí. A tak je na obhájci, zda v rámci obhajoby předloží soudu prvního stupně všechny důkazy, které jsou mu známy, anebo některé navrhne až před odvolacím soudem.

Odvolací soud rozhoduje taktéž rozsudkem, a to pouze v případě, že napadené rozhodnutí zcela zruší a sám ve věci rozhodne. V ostatních případech rozhoduje usnesením. Když po skončení odvolacího řízení

³⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. června 2001, sp. zn. 11 Tz 108/2001

³⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 544 – 546 s.

nebude odvolatel s výsledkem spokojen, může podat prostřednictvím svého obhájce mimořádný opravný prostředek. Tím je dovolání, kterým lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu druhého stupně ve věci samé, za podmínky, že to zákon výslovně připouští.

3.3 MOŽNOSTI VYUŽITÍ ODKLONŮ

Odklony jsou trestněprávní alternativou, na základě které trestní řízení neproběhne standardním způsobem a nedojde k vynesení rozsudku. Řízení se „odkloní“ a věc se vyřídí jinak. Pojem odklony se v trestním řádu nevyskytuje, nejde o právní termín. Jednotlivé druhy odklonů se v trestním řádu postupně objevovaly od 80. let minulého století. Mezi odklony, které zná trestní právo procesní, můžeme zařadit následující:

- I. podmíněné zastavení trestního stíhání
- II. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení
- III. narovnání
- IV. dohoda o vině a trestu
- V. odstopení od trestního stíhání mladistvého
- VI. trestní příkaz

Využití odklonů vede ke konečnému nebo ke zkrácenému řízení. Dochází k vyřízení věci buď soudem nebo i státním zástupcem v přípravném řízení. Nedojde ke konání hlavního líčení a k vyslovení viny jako takové, stejně tak nebude obviněný potrestán klasickou trestní sankcí. Použití odklonu nesmí vylučovat možnost docílení standardního trestního řízení.³⁸ Zásada, že věc by měla být vyřešena v co nejkratší době od spáchání trestného činu, byla nedodržována, protože nárůst kriminality byl tak veliký, že soudy přestaly stíhat a docházelo tak k průtahům řízení. Z tohoto důvodu byly zavedeny odklony. Téměř jako vše, mají i odklony své nevýhody. K jejich sjednávání dochází zpravidla za

³⁸ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 185 s.

zavřenými dveřmi, a tím není zajištěna kontrola veřejností. Určitě také mají menší výchovný efekt jak na pachatele trestného činu, tak na ostatní občany. V neposlední řadě je zde nebezpečí korupce. Na druhou stranu je hlavní výhodou odklonů zajištění rychlejšího a efektivnějšího vyřízení těch trestních věcí, které nemusejí být projednány v hlavním líčení. Taktéž se využívají v případech, které jsou právně i skutkově jednodušší. Obvinění jsou zpravidla prvotrestaní a dá se předpokládat, že po rozhodnutí povedou řádný život, a z psychologického hlediska již samotné projednání věci tímto způsobem bude dostačující. Obviněným se touto formou nabízí možnost vyřešit věc podstatně rychleji a mírněji, než by tomu bylo při standardním průběhu trestního řízení.³⁹ V následujících podkapitolách jsou jednotlivé odklony vysvětleny podrobněji.

3.3.1 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Po trestním příkazu bylo podmíněné zastavení trestního stíhání druhým odklonem, který byl do trestního řádu zaveden novelou zákona č. 292/1993 Sb. s účinností od 1. 1. 1994. Na tomto zvláštním způsobu řízení se lze dohodnout jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem. S vyřízením věci tímto zvláštním způsobem musí obviněný vyslovit souhlas, tím se sleduje, aby obviněný nepřišel o možnost vyřízení věci standardním způsobem. V první řadě se musí jednat o přečin, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Předpokladem je kumulativní naplnění zákonných požadavků, které na tento odklon stanovuje § 307 odst. 1 písm. a) – c) v trestním řádu. Obviněný se k činu přiznal a jeho doznání bylo řádně zaprotokolováno. V případě, že byla trestným činem způsobena škoda, došlo k její náhradě, nebo uzavřel s poškozeným dohodu o její náhradě. A pokud obviněný trestním činem získal bezdůvodné obohacení, tak ho vydal, nebo opět uzavřel s poškozeným dohodu o jeho vydání. A vzhledem k osobě obviněného a jeho dosavadnímu způsobu života se má za to, že takové vyřízení věci bude

³⁹ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 186 s.

dostačující. Účel tohoto odklonu má širší záběr, než například trestní příkaz. V tomto směru řešené případy většinou nedospějí k rozhodnutí soudu o vině a trestu. Hlavní důraz se tedy klade na jiné zájmy, a to příkladem na již zmíněné vydání bezdůvodného obohacení nebo na náhradu škody, pokud byla trestným činem způsobena.⁴⁰ Skončení věci podmíněným zastavením trestního stíhání není vázáno na souhlas poškozeného.

Jak již bylo řečeno, obviněný musí vylovit s tímto vyřízením věci souhlas, a to i v případě, kdy podmíněné zastavení trestního stíhání navrhne jeho obhájce, který musí doložit stanovisko obviněného. V opačném případě, se na návrh obhájce nepřipustí.⁴¹

Rozhodnutí má formu usnesení, ve kterém se obligatorně stanoví zkušební doba v rozmezí 6 měsíců až 2 roky, jejichž běh začíná po nabytí právní moci, a ve které musí dojít k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, pokud tyto požadavky byly sjednány. Taktéž se obviněnému můžou po dobu trvání zkušební doby uložit povinnosti a přiměřená omezení podle § 307 odst. 6 trestního řádu, a to například vedení řádného života. Dalším omezením ve zkušební době může být pravidelný dohled a vedení ze strany probačního úředníka. Obsahem takového dohledu by měla být zejména psychická podpora obviněného a pomoc k vedení řádného života.⁴²

Proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání je přípustná stížnost jako řádný opravný prostředek. Stížnost může podat obviněný a poškozený. V případě, že takto rozhodl soud, tak i státní zástupce.⁴³ Pokud obviněný ve zkušební době vedl řádný život, má se za to, že se osvědčil. „Podle § 308 odst. 3 právní moci rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, nebo marným uplynutím lhůty jednoho roku po

⁴⁰ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 186 s.

⁴¹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 546 s.

⁴² Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 188 s.

⁴³ § 307 odst. 7 TrŘ: „Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může obviněný a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek. Rozhodne-li o podmíněném zastavení trestního stíhání soud, má toto právo též státní zástupce.“

*skončení zkušební doby nastávají účinky zastavení trestního stíhání; vzniká tím překážka rei iudicatae.*⁴⁴

3.3.2 PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ VE ZKRÁCENÉM PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ

*„Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání představuje formu varování, jehož se podezřelému dostává před tím, než jeho případ bude předán soudu k trestnímu stíhání, pokud by se nepoučil, nevyhověl uloženým podmínkám, případně se opětovně dopustil protiprávního jednání.“*⁴⁵

Rozhodnutí má formu usnesení, které je oprávněn vydat státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení. Pro schválení tohoto zvláštního způsobu řízení se postupuje za podobných podmínek a téměř stejným způsobem, jako při rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

V rozhodnutí se také stanoví podezřelému zkušební doba na 6 měsíců až 2 roky, která počíná běžet nabytím právní moci, a ve které musí nahradit způsobenou škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení, pokud se k tomu zavázal. Ze zákonných důvodů stanovených trestním řádem, kdy je to odůvodněno závažností spáchaného činu, může být zkušební doba stanovena až na dobu trvání pěti let. Po vydání rozhodnutí státního zástupce nebo marným uplynutím jednoho roku od skončení zkušební doby, ve které vedl řádný život a vyhověl stanoveným podmínkám, se má za to, že se podezřelý osvědčil. V opačném případě, i během trvání zkušební doby, může státní zástupce nařídít policejnímu orgánu, který dříve vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání podezřelého. Proti rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání může podezřelý a poškozený podat stížnost, která má odkladný účinek.

⁴⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 693 s.

⁴⁵ Citováno dne 13. března 2013 ze zdroje <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

3.3.3 NAROVNÁNÍ

Institut narovnání se stal součástí trestního řádu, novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., která nabyla účinnosti 1. 9. 1995. Jedná se o dohodu, kterou uzavírá obviněný s poškozeným. Vyžaduje se schválení soudem nebo státním zástupcem, čímž nastanou důsledky zastavení trestního stíhání. Před samotným schválením musí být oba aktéři vyslechnuti a musí projevit souhlas s tímto zvláštním způsobem řízení. Výslech obviněného neslouží ke zjištění skutkového stavu věci a k jeho následnému použití jako důkazu v řízení před soudem, ale provádí se z důvodu ověření, že si je obviněný vědom, co narovnání obnáší.⁴⁶ Hlavním předpokladem, stejně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání, je spáchaný trestný čin, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. „Z pohledu obhajoby obviněného se jedná nepochybně o institut, jehož využití je v zájmu obviněného, neboť účinky, které zákon s narováním spojuje, jsou pro něj dokonce příznivější než u podmíněného zastavení trestního stíhání.“⁴⁷ Podnět k narovnání může dát sám obviněný, anebo prostřednictvím svého obhájce.⁴⁸

„Oběti musí být především poskytnuto právo na obnovení její integrity, tedy příležitost zbavit se své nejistoty, strachu a rozhořčení a v neposlední řadě dosáhnout i materiální náhrady škody. Pachateli je pak poskytnuta šance prokázat, že šlo z jeho strany jen o ojedinělé vybočení z řádného způsobu života, ale zároveň je od něj i žádáno, aby byl zodpovědný za své jednání a aktivně se podílel na vyřešení trestného činu. Je kontaktován s psychickými, fyzickými i materiálními důsledky svého trestného činu a z toho by měla vyplynout změna jeho postojů a chování spíše než při potrestání, při kterém by zůstal pasivní.“⁴⁹

Následující předpoklady schválení narovnání musí vždy být splněny kumulativně. Obviněný se svobodně a vážně dozná k tomu, že spáchal předmětný trestný čin, pro který je stíhán. Ve vztahu k poškozenému se

⁴⁶ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 563 s.

⁴⁷ tamtéž, 559 s.

⁴⁸ tamtéž, 565 s.

⁴⁹ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 187 s.

zaváže k náhradě škody, kterou způsobil trestným činem, či jinak odčiní újmu, které se dopustil. Obviněný složí určitou peněžní částku konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a to na účet soudu nebo státního zástupce, podle toho, v jakém stádiu k uzavření narovnání dojde. Vyřízení věci tímto způsobem lze považovat za dostačující vzhledem k závažnosti trestného činu, který byl spáchán. Hledí se také na osobní a majetkové poměry obviněného.⁵⁰

Důležitou roli u narovnání mají tzv. mediátoři, Cílem jejich práce je zejména zprostředkovat kontakt mezi obviněným a poškozeným s následně uzavřenou oboustrannou dohodou o způsobu náhrady škody, která však nesmí být v rozporu s veřejným zájmem. Je žádoucí, aby mediátoři měli náležité vzdělání a potřebné zkušenosti s řešením konfliktů, které se můžou mezi zúčastněnými stranami vyskytnout. Podobně se mediátoři uplatňují u podmíněného zastavení trestního stíhání.⁵¹

3.3.4 DOHODA O VINĚ A TRESTU

„Je-li vedeno řízení pro trestný čin, u něhož lze sjednat dohodu o vině a trestu, musí být obviněný v rámci poučení upozorněn také na skutečnost, že v přípravném řízení může se státním zástupcem za přítomnosti obhájce sjednat dohodu o vině a trestu, kterou schvaluje soud. Obviněného je třeba poučit o podstatě a důsledcích sjednání dohody o vině a trestu, o tom, že se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, s výjimkou případu, kdy takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž souhlasil (§ 245 odst. 1 věta druhá), a o podmínkách, za nichž může soud rozhodnout o řádně uplatněném nároku poškozeného (§ 314r odst. 4).“⁵²

Dohoda o vině a trestu je nejnovější variantou odklonu, která byla do trestního řádu zavedena jednou z posledních novel, a to zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012. Jedná se o dohodu, ve které

⁵⁰ Cisařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 694 s.

⁵¹ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 187 – 188 s.

⁵² § 91 odst. 1 TrŘ

obviněný přizná svoji vinu, ale na druhou stranu státní zástupce navrhne nižší trest, anebo navrhne ochranné opatření. Tím se obviněný vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení. Schvalováním dohody o vině a trestu je dán důvod nutné obhajoby a obviněný si musí zvolit obhájce. *„Cílem zavedení tohoto institutu je odbřemenění justice a tím celkové zrychlení trestního řízení. Novela však oproti původnímu vládnímu návrhu významně snížila potenciál tohoto institutu výrazným omezením okruhu trestných činů, u nichž bude možné institutu využít (§ 175a odst. 8), institut bude použitelný pouze u přečinů a zločinů, nikoli u zvláště závažných zločinů.“*⁵³ Také tuto dohodu nelze sjednat v trestním řízení proti uprchlému a proti mladistvému.

Uzavírání dohody o vině a trestu je podle české právní úpravy rozděleno do 2 částí. V první fázi dochází k uzavření samotné dohody o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem. V případě, že výsledky vyšetřování odůvodňují závěr, že obviněný spáchal trestný čin, může státní zástupce sám nebo na návrh obviněného, nařídít jednání o dohodě. Při sjednávání dohody bere státní zástupce v potaz i zájmy poškozeného. Dohoda o vině a trestu musí obsahovat podstatné náležitosti, které stanovuje trestní řád v § 175a odst. 6. Ve druhé fázi dohodu o vině a trestu následně schvaluje soud ve veřejném zasedání. Návrh dohody může být také soudem odmítnut pro závažné procesní vady, anebo předběžně projednán. Dokud není soudem vydán odsuzující rozsudek, kterým se schválila dohoda o vině a trestu, může jí státní zástupce vzít zpět.

„Přílišným formalizováním trestního procesu se ovšem snižuje výhodnost a efektivnost celého institutu, a proto lze očekávat, že praxe (navíc při současném rozšíření použitelnosti jiných alternativních postupů) bude hojně i nadále využívat jiné alternativní postupy, které orgány činné v trestním řízení budou méně zatěžovat (zejména půjde o zkrácené přípravné řízení s navazujícím rozhodnutím trestním příkazem, jímž je nyní řešena nadpoloviční většina všech věcí, případně i následujícím zjednodušeným hlavním líčením, popř. půjde o podmíněné zastavení

⁵³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, 1025 s.

trestního stíhání). Přesto jde o další možnou alternativu postupu i v bagatelních věcech, v nichž ale nebude možno uvedení alternativy využít (např. z důvodu potřeby uložit nepodmíněný trest odnětí svobody).⁵⁴ V současné době není dohoda o vině a trestu téměř využívána. Mám za to, že snad jediná dohoda byla schválena Okresním soudem v Teplicích, a to v únoru letošního roku.

„Faktem je, že i v České republice se odhaduje podíl doznání k trestným činům kolem 50–55 % pachatelů (u bagatelních nedbalostních trestných činů se doznání může pohybovat až kolem 75–80 %, v rámci obecné kriminality přibližně 65 %, u hospodářských trestných činů cca 45 %, v závažnějších případech je výskyt doznání se minimální).“⁵⁵

3.3.5 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Jedná se o zvláštní způsob řízení, který se uskutečňuje podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). O odstoupení od trestního stíhání mladistvého rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. *„Pro přípravné řízení je podstatné, že řízení směřující k odstoupení od trestního stíhání je zaměřeno zejména na účelnost trestního stíhání a na to, zda je potrestání nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění. Obecnými podmínkami jsou podle zákona stupeň nebezpečnosti provinění pro společnost a osoba pachatele a dále chybějící veřejný zájem. Zákon rovněž předpokládá, že budou splněny další podmínky, zejména ve vztahu k náhradě škody, ovšem jde o demonstrativní výčet, který není uzavřen.“⁵⁶*

Odstoupit od trestního stíhání mladistvého lze pouze v případě, že budou splněny podmínky uvedeny v § 70 odst. 1 písm. a) – b) zákona

⁵⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, 1026 s.

⁵⁵ Brňáková, S., Korběl, F. Dohoda o vině a trestu. Citováno dne 2. března 2013 ze zdroje http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpresion_odklony/art_5400/rbsearchsource_articles/dohoda-o-vine-a-trestu.aspx

⁵⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 445 s.

o soudnictví ve věcech mládeže.⁵⁷ Předpokladem je úspěšné vykonání vhodného probačního programu mladistvým, anebo alespoň částečná úhrada způsobené škody. Mladistvý také může trvat na projednání věci před soudem.

„Proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Poškozený se o odstoupení od trestního stíhání vyrozumí. Poškozený tedy nemá právo stížnosti proti tomuto usnesení. Jedinou možností, jak může poškozený ovlivnit rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého, je jeho souhlas s rozsahem a způsobem odškodnění, který je oprávněn vyjádřit ještě před takovým rozhodnutím. Byla-li tedy proviněním mladistvého způsobena škoda, je třeba, aby ji obviněný mladistvý alespoň částečně nahradil, přičemž jak již bylo výše uvedeno, poškozený musí vyslovit souhlas s takovým odškodněním.“⁵⁸

3.3.6 TRESTNÍ PŘÍKAZ

Postavení trestního příkazu je sporné, jelikož někteří odborníci ho mezi odklony neřadí. Trestním příkazem lze rozhodnout o všech trestných činech, jejichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje pět let. Zákonné požadavky na náležitosti trestního příkazu jsou oproti rozsudku, zjednodušené. Aby došlo k jeho vydání, ze spisového materiálu musí provedenými důkazy bez pochybností vyplývat, že byl spáchán daný trestný čin. Ovšem existují případy, ikdyž bude platit výše zmíněné, tak k vydání trestního příkazu nedojde. Trestní příkaz nelze vydat v řízení proti mladistvému; v řízení proti osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo její způsobilost je omezena; v řízení, kde je rozhodováno o ochranném opatření; v řízení, ve kterém má být uložen souhrnný nebo společný trest. Naopak lze trestní příkaz vydat v případě,

⁵⁷ § 70 odst. 1 písm. a) – b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže: „V řízení o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého, jestliže trestní stíhání není účelné a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.“

⁵⁸ Citováno dne 13. března 2013 ze zdroje <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

kdy je obviněný ve vazbě (musí mít obhájce, jelikož je to důvod pro nutnou obhajobu). „O trestním příkazu rozhoduje samosoudce po podání obžaloby bez projednání věci v hlavním líčení (§ 314e odst. 1 tr. řádu).“⁵⁹ Trestním příkazem nelze uložit všechny druhy trestů, v úvahu přichází pouze trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, trest propadnutí věci, trest zákazu pobytu do pěti let, trest zákazu činnosti do pěti let a trest vyhoštění do pěti let.⁶⁰

Proti trestnímu příkazu, který byl vydán samosoudcem, lze podat odpor. Tím dojde k jeho zrušení a obviněný tak bude mít možnost, aby jeho trestní věc byla projednána v hlavním líčení. Obhájce by v takové situaci měl obviněnému poradit, zda je žádoucí tento řádný opravný prostředek podat, či nikoliv.⁶¹

⁵⁹ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 188 s.

⁶⁰ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 386 s.

⁶¹ Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999, 184 – 189 s.

4. POSTAVENÍ OBHÁJCE PŘI PROVÁDĚNÍ JEDNOTLIVÝCH DŮKAZNÍCH PROSTŘEDKŮ

V této části diplomové práce bych se ráda blíže zaměřila na jednotlivé důkazní prostředky, a to v souvislosti s úlohou obhájce při jejich provádění. Jedná se o výslech obviněného, výslech svědka, znalecký posudek a další některé zvláštní způsoby dokazování, a to konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě.

Obhájce sám má právo vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy, které slouží ve prospěch obviněného, kterého zastupuje. Děje se tak na základě realizace podle ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu, který stanovuje: *„Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.“*⁶²

Průběh každého provedeného důkazního prostředku musí být řádně zaprotokolovaný. *„V protokolu sepsaném o konfrontaci se zapíše výpovědi konfrontovaných osob doslovně, stejně tak i znění položených otázek a odpovědi na ně; také se uvedou všechny okolnosti, které jsou z hlediska účelu a provádění konfrontace důležité. V protokolu sepsaném o rekognici se podrobně uvedou okolnosti, za nichž byla rekognice prováděna, zejména pořadí, ve kterém byly osoby nebo věci ukázány podezřelému, obviněnému nebo svědkovi, doba a podmínky jejich pozorování a jejich vyjádření; o rekognici prováděné v přípravném řízení se zpravidla pořídí též obrazové záznamy. V protokolu sepsaném o vyšetřovacím pokusu, o rekonstrukci a o prověrce na místě je třeba podrobně popsat okolnosti, za nichž byly tyto úkony prováděny, jakož i jejich obsah a výsledky; pokud to okolnosti případu nevyklučují, pořídí se též obrazové záznamy, náčrtky a jiné vhodné pomůcky, které se, je-li to*

⁶² § 89 odst. 2 TrŘ

možné, připojí k protokolu. Obdobně je třeba postupovat i v případě provádění dalších důkazů výslovně v zákoně neupravených.⁶³

4.1 VÝSLECH OBVINĚNÉHO

„Nezbytné je upozornit na to, že v trestním řízení vystupuje obviněný nejen jako procesní strana, ale též jako důkazní prostředek (zejména svou výpovědí).“⁶⁴

Než se přistoupí k prvotnímu výslechu obviněného, tak je nutné zjistit jeho totožnost. Vyslýchající se také ptá na majetkové, rodinné a výdělkové poměry, zda již v minulosti spáchal nějaký trestný čin. Dále mu vysvětlí obsah obvinění a nejdůležitější částí je poučení o jeho právech a povinnostech. V případě, že obviněný naplňuje určité zákonné podmínky, tak se nově musí poučit také o možnosti uzavřít se státním zástupcem v přípravném řízení dohodu o vině a trestu podle § 314o a následující trestního řádu, u čehož musí být zastoupen obhájcem. Obsah poučení se zapisuje do protokolu, který slouží i pro další trestní řízení. Jestliže není dán některý důvod pro nutnou obhajobu, tak obviněný nemusí mít u výslechu obhájce. *„Pokud se obviněný rozhodne využít svého práva zvolit si obhájce a chce vypovídat pouze za jeho účasti, je policejní orgán povinen tuto skutečnost zaprotokolovat a dát obviněnému přiměřenou lhůtu ke zvolení obhájce.“⁶⁵*

Než se přistoupí k samotnému výslechu obviněného, je žádoucí, aby ho jeho obhájce důkladně připravil na budoucí výpověď, které se zúčastní, a seznámil ho s právy, které mu náleží a vyplývají z ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu. Jedná se zejména o právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněnému kladou za vinu a jsou předmětem trestního stíhání. Také k tomu může uvádět důkazy, které svědčí jeho

⁶³ § 55 odst. 3 TrŘ

⁶⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 171 s.

⁶⁵ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 166 s.

obhajobě.⁶⁶ V první řadě by měl obviněný vědět, že se s obhájcem může radit i v průběhu svého výslechu, ale s výjimkou případu, kdy mu již byla položena otázka. Obviněný může také na základě svého práva podávat návrhy na provedení dalších důkazů. To vše probíhá za stálé účasti obhájce při výslechu, tedy pokud si to obviněný přeje. *„Znalost svých práv může obviněnému výrazně usnadnit také samotný výslech. Stejně je žádoucí, aby si obviněný nejpozději při přípravě na první výslech přesně ujasnil, čeho chce při výslechu dosáhnout. Po poradě s obhájcem by měl obviněný docenit důležitost své přípravy na výslech, při kterém jej bude vyslýchat zpravidla policejní orgán činný v přípravném řízení, který provádí výslechy jako součást své profese, a to na základě důkladné přípravy. Vždy, když je to možné, by měl být obviněný připraven na výslech obdobně jako vyslychající. Je žádoucí, aby obviněný již před výslechem zvážil, je-li v jeho zájmu vypovídat, či výpověď odmítnout. Nemá-li obviněný obhájce, je ve výrazně složitější situaci, neboť svá práva ani cíl své obhajoby si nemusí před výslechem dostatečně ujasnit a dozví se o nich až z poučení od vyslychajícího před prvním výslechem, což mu může vytvořit řadu problémů.“*⁶⁷

„Za doznání ve smyslu § 307 odst. 1 písm. a) tr. ř. lze považovat i výpověď obviněného, ve které se dozná skutečnosti umožňující závěr o tom, že se trestného činu dopustil, aniž by výslovně uvedl, že se cítí vinen určitým činem. Ve věcech, kdy připadá v úvahu zavinění ve formě nevědomé nedbalosti podle § 5 písm. b) tr. zák., je možno za doznání považovat i výpověď, ve které obviněný neuvádí některé podstatné okolnosti významné pro posouzení trestnosti činu, neboť je právě pro svou nepozornost, v níž lze spatřovat nedbalost, nepostřehl, ale připouští, že

⁶⁶ § 33 odst. 1 TrŘ: „Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Má právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení. S obhájcem se však v průběhu svého výslechu nemůže radit o tom, jak odpovědět na již položenou otázku. Může žádat, aby byl vyslychán za účasti svého obhájce a aby se obhájce účastnil i jiných úkonů přípravného řízení (§ 165). Je-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby. Uvedená práva přísluší obviněnému i tehdy, je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena.“

⁶⁷ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 165 – 166 s.

*tyto okolnosti nastaly, a nevznáší žádné výhrady vůči své trestní odpovědnosti.*⁶⁸

4.2 VÝSLECH SVĚDKA

Prvním úkonem, který musí provést orgány činné v trestním řízení před výslechem svědka, je zjištění jeho totožnosti, aby nedošlo k záměně vyslychaných osob. Dále musí být svědek poučen o jeho právu odepřít výpověď a to v případě, že by způsobil sobě nebo osobě blízké trestní stíhání. Svědek také nemůže být vyslychán o skutečnostech, které jsou předmětem utajovaných informací, a povinnosti zachovávat mlčenlivost nebyl zproštěn. Základem svědecké výpovědi je povinnost vypovídat pravdu a nezamlčet žádné podstatné skutečnosti, v opačné situaci by se tak svědek mohl dopustit trestního činu křivého obvinění podle § 345 odst. 1 a 2 trestního zákoníku.⁶⁹

Jestliže se provádí vyšetřovací úkon spočívající ve výslechu některé osoby (ať už jde o výslech samotného obviněného, svědka nebo znalce) je policejní orgán, popřípadě státní zástupce, který koná vyšetřování, povinen sdělit obhájci ty základní údaje, podle kterých lze danou osobu ztotožnit. Jedná se zpravidla o sdělení jména a příjmení, ostatní osobní údaje není nutné znát. Z této povinnosti policejního orgánu však existuje výjimka, a to v případě, že se jedná o výslech svědka, jehož totožnost má být utajena ze zákonných důvodů uvedených v § 55 odst. 2 trestního řádu. V situaci, kdy je právě taková osoba vyslychána, má opět policejní orgán povinnost zajistit taková opatření, kterými obhájci obviněnému znemožní zjistit pravou identitu svědka (jméno a příjmení, vizuální podoba, modulace hlasu, apod.). Taková opatření se provádějí různou formou, a to většinou s využitím audio a video techniky, nebo také oddělením místnosti od zbytku prostoru.⁷⁰

⁶⁸ usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp. zn. 4 To 383/2005

⁶⁹ § 345 TZ: „Kdo jiného lživě obviní z trestného činu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu přivodit jeho trestní stíhání, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.“

⁷⁰ Vondruška in Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J., Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 321 – 322 s.

V případě, že se výslech svědka uskuteční v hlavním líčení, je zde důležitá role obhájce z toho důvodu, že může vést samotný výslech. Tato možnost je mu poskytnuta po skončení té části výslechu, který vedl předseda senátu a posléze i přisedící a státní zástupce. Obhájce by měl neprodleně reagovat na skutečnosti, které svědek vypovídá a případně mu pokládat doplňující otázky s ohledem na obhajobu.

Na základě Usnesení představenstva České advokátní komory č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení, může obhájce provádět důkazy. *„Aby se obhájce nedostal do rozporu se svou funkcí, musí předem poznat pramen důkazu, aby mohl posoudit jeho přínos pro obhajobu. Dozví-li se o osobě, jež údajně byla svědkem skutku, nemůže bez dalšího navrhnout orgánu činnému v trestním řízení, aby ji vyslechl jako svědka. To může učinit pouze tehdy, když vyhledá pramen důkazu, tedy nositele informace a zjistí, jestli provedení takového důkazu orgánem činným v trestním řízení může přispět k náležitému a včasnému zjištění skutečností, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují.“*⁷¹ Děje se tak v případech, kdy obhájce obviněného zjistí osobu, která by mohla svědčit, protože zná důležité okolnosti pro trestní řízení ve věci klienta, kterého zastupuje. Advokát může takovou osobu vhodným způsobem požádat o sdělení skutečností, které jsou mu známy. Sdělení je možné osobně, písemně nebo i telefonicky. Obhájce se může při těchto úkonech nechat zastoupit jiným advokátem nebo advokátním koncipientem, taktéž může využít například detektivních služeb. Osobě, která ve věci může vystoupit jako svědek, musí obhájce předem vysvětlit, co od ní požaduje. Samozřejmostí je poučení o tom, že jako svědek musí pravdivě vypovídat a žádné důležité okolnosti nesmí zamlčet. Při osobním vyslyšení možného svědka je vhodné a žádoucí, aby u toho byla přítomna další osoba. V průběhu rozhovoru si obhájce musí počínat tak, aby v žádném případě nedošlo k ovlivnění nebo dokonce k zastrašení oné osoby. Poté, co obhájce vyslyší onu osobu, učiní záznam o průběhu do advokátního spisu, který v předmětné věci vede. *„V této souvislosti se*

⁷¹ Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. Bulletin advokacie č. 7 – 8/2005. Rubrika Články, 30 s.

jevila vhodnou následující forma „prohlášení občana XY učiněného před obhájcem: František Novák, narozen bytem.....na požádání obhájce JUDr. YZ činí níže uvedené prohlášení..... Přitom si je vědom toho, že skutečnosti v něm uvedené mohou být předmětem jeho svědectví před soudem, byl seznámen s tím, že obsah jeho prohlášení bude založen do trestního spisu, proto byl poučen o tom, že v případě, že by uvedl nepravdivé skutečnosti, mohl by být trestně odpovědný za křivé obvinění nebo pro pomluvu. Obdobně jako policejní záznam by prohlášení mělo obsahovat větu, že ten, kdo prohlášení činí, tomuto poučení porozuměl.“⁷² Také se rozhodne, zda tuto „svědeckou výpověď“ použije jako důkazní prostředek v trestním řízení. Za všech okolností musí obhájce dbát všech zákonných prostředků a právních předpisů a v žádném případě nesmí ohrozit či omezit práva všech zúčastněných osob.“⁷³

„Žádné ustanovení trestního řádu nestanoví požadavek na vyrozumívání obhájce, který o to nepožádá ve smyslu § 165 odst. 2 tr. ř., o místě a času konání výslechu svědka, a to ani v případě nutné obhajoby. Takový požadavek obecně nevyplývá ani z čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod publikované pod č. 209/1992 Sb., podle něhož má obviněný mimo jiné právo vyslyšet a dát vyslyšet svědky proti sobě.“⁷⁴

4.3 ZNALECKÝ POSUDEK

Na úvod bych ráda zdůraznila, že soudní znalec, který vypracoval znalecký posudek pro obhajobu, nemá v žádném případě před soudem postavení svědka. Znalec je osoba, která je zapsána v seznamu soudních znalců a je oprávněna vyhotovit znalecký posudek v oboru, ve kterém je profesionál a ovládá ho do hloubky. „Jestliže znalecký posudek předložený stranou má všechny zákonem požadované náležitosti

⁷² Vantuch, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. Bulletin advokacie č. 7 – 8/2005. rubrika Články, 30 s.

⁷³ podle čl. 3 – 8 Usnesení představenstva České advokátní komory č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat předkládat a navrhopat důkazy v trestním řízení

⁷⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. července 2000, sp. zn. 3 Tz 106/2000

*a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení. Orgán činný v trestním řízení umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.*⁷⁵

Z výše uvedeného plyne, že by nemělo záležet na tom, která ze stran trestního řízení znalecký posudek předložila, a vždy by měl mít stejnou váhu. V případě, že si obhajoba vyžádá znalecký posudek, který by však usvědčoval obviněného z trestního činu, pro který se vede trestní řízení, tak ho nelze použít jako důkazní prostředek. V opačném případě by se obhájce mohl dopustit kárného provinění, protože by nejednal ve prospěch svého klienta a v podstatě by ho usvědčoval.

Obhájce však může vznést námitky proti znalci, který vypracoval znalecký posudek. Toto oprávnění mu dává trestní řád v § 105 odst. 3. Námitky se mohou týkat samotného znalce a jeho odborného zaměření či otázek, které mu byly položeny. Obhájce tak může učinit již v přípravném řízení, kdy o námitkách bude rozhodovat státní zástupce a v řízení před soudem to bude předseda senátu.⁷⁶ V úvahu tato možnost přichází spíše proti znalci, který byl o vypracování znaleckého posudku požádán orgány činnými v trestním řízení.⁷⁷

4.4 KONFRONTACE

Jedním z důkazních prostředků je konfrontace, ke které se přistoupí v případě, kdy je výpověď obviněného v důležitých skutečnostech a okolnostech v rozporu s výslechem spoluobviněného nebo případně svědka. Podstatou je postavení obou osob tzv. „tváří v tvář“. Nejdříve ale musí být obě osoby samostatně vyslechnuty. V průběhu konfrontace každá z osob vypovídá v přímé řeči té druhé vše, co vnímala svými smysly a může doplnit i další skutečnosti, o kterých se dříve nezminila, a které

⁷⁵ § 110a TrŘ

⁷⁶ § podle § 105 odst. 3 TrŘ

⁷⁷ viz příloha (upravený vzor z ASPI)

souvisejí s předmětem výslechu. V neposlední řadě trestní řád stanoví, že osoby, které jsou postavené proti sobě, si mohou vzájemně klást otázky, ovšem jen se souhlasem vyslychajícího. O celém průběhu konfrontace se sepisuje protokol.⁷⁸ Obhájce obviněného by se měl konfrontace účastnit z povzdálí a pozorně jí sledovat.

„O tom, zda má obviněný při konfrontaci vypovídat, by se měl vždy poradit s obhájcem, a pokud jej nemá, tak s advokátem. Pokud obviněný dosud nebyl přítomen při konfrontaci, nemusí si uvědomovat psychickou náročnost tohoto úkonu, při němž může být pro něj zopakování toho, co již uvedl při výslechu bez přítomnosti konfrontované osoby, velmi nesnadné. V praxi se ukazuje, že pro obviněného nepřipraveného na konfrontaci může být uvedení některých tvrzení do očí spoluobviněnému či svědkovi velmi náročné, někdy i nad jeho síly. To si však obviněný bez porady s obhájcem (advokátem) nemusí uvědomit. Nelze však pominout ani zásadní význam konfrontace dvou svědků, z nichž jeden vypovídá ve prospěch a druhý v neprospěch obviněného. Této konfrontaci je oprávněn být přítomen obhájce (§ 165 odst. 2), který může se svolením vyslychajícího klást konfrontovaným osobám otázky v zájmu svého klienta. Policejní orgán může umožnit účast při konfrontaci svědků a kladení otázek po jejich výslechu také obviněnému. Zejména tak postupuje v případě, jestliže obviněný nemá obhájce a konfrontovaný svědek má právo odepřít výpověď (§ 165 odst. 1).“⁷⁹

Navíc z judikatury Nejvyššího soudu ČSR vyplývá, že konfrontace připadá v úvahu pouze mezi obviněným a svědkem nebo spoluobviněným, ale v žádném případě ne mezi obviněným a znalcem.⁸⁰

⁷⁸ § 104a odst. 1 – 3 TrŘ: „Jestliže výpověď obviněného v závažných okolnostech nesouhlasí s výpovědí svědka nebo spoluobviněného, může být obviněný postaven svědkovi nebo spoluobviněnému tvář v tvář. Jestliže výpověď svědka nesouhlasí v závažných okolnostech s výpovědí obviněného nebo jiného svědka, může být svědek postaven obviněnému nebo jinému svědkovi tvář v tvář. Konfrontace se může provést až poté, kdy každá z osob, jež mají být konfrontovány, byla již dříve vyslechnuta a o její výpovědi byl sepsán protokol. Při konfrontaci se vyslychaná osoba vyzve, aby druhé osobě vypověděla v přímé řeči své tvrzení o okolnostech, v nichž výpovědi konfrontovaných osob nesouhlasí, popřípadě, aby uvedla další okolnosti, které s jejím tvrzením souvisejí a o kterých dosud nevypovídala. Osoby postavené tvář v tvář mohou si klást vzájemně otázky jen se souhlasem vyslychajícího.“

⁷⁹ Vantuch, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 174 – 175 s.

⁸⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. prosince 1982, sp. zn. 7 To 53/1982

4.5 REKOGNICE

V průběhu trestního řízení se může vyskytnout situace, kdy je potřeba, aby obviněný, případně svědek nebo podezřelý znovu poznal nebo určil věc nebo osobu. V průběhu každé rekognice musí být vždy na místě přítomna další nezúčastněná osoba, která nemá na věci osobní zájem. Před rekognicí musí být osoba, která bude poznávat nebo určovat věci či osobu, vyslechnuta o tom, jak vnímala a poznávala věc nebo osobu. Samotná rekognice musí probíhat podle zákonných požadavků. Věc, která má být poznána, musí být ukázána mezi nejméně třemi dalšími věcmi, které jsou si podobné. Při poznávání osoby je možné postupovat podle dvou možností. V prvním případě je osoba poznávána osobně, kdy se vyzve, aby se zařadila na některé místo mezi ukazované osoby, a obviněný se má pokusit označit onu osobu. V případě, že není možné osobně ukázat osobu, tak se rekognice provede formou fotografie, která se ukáže mezi dalšími nejméně třemi fotografiemi. Je samozřejmostí, že před rekognicí nesmí být věc nebo osoba ukázána poznávajícímu.⁸¹

„I v případě, pokud by měly být znovu poznávány dvě osoby, nelze z ustanovení § 104b tr. řádu dovodit, že by mezi ukázanými osobami musela být obligatorně pouze jedna poznávaná osoba. Proto není vyloučeno ani zařazení více poznávaných osob mezi osoby ukazované, neboť tím je nepochybně znovu poznávací proces pro poznávající osobu ztížen, zvláště když měla vidět takové osoby při jednom činu současně.“

⁸¹ § 104b odst. 1 – 5 TrŘ: „Rekognice se koná, je-li pro trestní řízení důležité, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil tím jejich totožnost. K provádění rekognice se vždy přibere alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna. Podezřelý, obviněný nebo svědek, kteří mají poznat osobu nebo věc, se před rekognicí vyslechnou o okolnostech, za nichž osobu nebo věc vnímali, a o znacích nebo zvláštnostech, podle nichž by bylo možno osobu nebo věc poznat. Osoba nebo věc, která má být poznána, jim nesmí být před rekognicí ukázána. Má-li být poznána osoba, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi mezi nejméně třemi osobami, které se výrazně neodlišují. Osoba, která má být poznána, se vyzve, aby se zařadila na libovolné místo mezi ukazované osoby. Jestliže osoba má být poznána nikoliv podle svého vzezření, ale podle hlasu, umožní se jí, aby hovořila v libovolném pořadí mezi dalšími osobami s podobnými hlasovými vlastnostmi. Není-li možno ukázat osobu, která má být poznána, rekognice se provede podle fotografie, která se předložil podezřelému, obviněnému nebo svědkovi s obdobnými fotografiemi nejméně tří dalších osob. Tento postup nesmí bezprostředně předcházet rekognici ukázaním osoby. Má-li být poznána věc, ukáže se podezřelému, obviněnému nebo svědkovi ve skupině věcí pokud možno téhož druhu.“

*Při takovém provádění rekognice může totiž dojít k záměně takto znovu poznávaných osob.*⁸²

K rekognici velmi často dochází ještě před zahájením trestního stíhání konkrétní osoby, protože na jejím podkladu jí lze usvědčit ze spáchání trestného činu. Z tohoto důvodu musí být při této rekognici zajištěna přítomnost soudce, který je jakousi garancí objektivity. Místo, kde rekognice proběhne, by se mělo co nejvíce podobat místu, na kterém došlo ke spáchání trestného činu, nebo kde ztotožňující osoba viděla poznávanou osobu. Pokud k tomu došlo například v noci, tak by se rekognice měla také v noci provést. V ostatních případech, kdy není místo činu důležité, tak se provádí rekognice ve speciálně upravených místnostech, které jsou vybaveny polopropustným zrcadlem. Důležité je také pořídit bohatou obrazovou dokumentaci nebo audio záznam.⁸³ Jedná se zpravidla o neopakovatelný úkon. O průběhu celé rekognice se vyhotoví protokol, který mapuje celé její dění.⁸⁴ „*Pokud má rekognice v konkrétním případě povahu neodkladného úkonu ve smyslu ust. § 160 odst. 4 TrŘ, přičemž pouze na jejím podkladě lze objasnit, zda lze trestní stíhání zahájit vůči určité osobě, nemá nepřítomnost obhájce u takového úkonu za následek jeho nepoužitelnost jako důkazu v řízení před soudem.*“⁸⁵ Na druhou stranu je žádoucí, aby se obhájce rekognice zúčastnil a obviněného důkladně připravil na to, co ho čeká. Také v případě, že nebude rekognice probíhat podle zákonných požadavků, může podat námitky.

4.6 VYŠETŘOVACÍ POKUS

Vyšetřovací pokus se uskutečňuje v případě, kdy mají být určité důležité skutečnosti nebo okolnosti z průběhu trestního řízení upřesněny nebo prověřeny, a to v uměle vytvořených podmínkách. Opět by se ho

⁸² usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. května 2012, sp. zn. 5 Tdo 413/2012

⁸³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 355 – 357 s.

⁸⁴ Jelínek, J., Sovák, Z. Trestní zákon a trestní řád. 19. aktualizované vydání novelizovaných trestních kodexů s poznámkami a judikaturou podle právního stavu k 1. 4. 2003. Praha: Linde, 2003, 453 s.

⁸⁵ právní věta rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 9. ledna 2001, sp. zn. 7 To 141/2000

měla účastnit osoba, která není nikterak zúčastněná na věci, a to zvláště v přípravném řízení. Je-li to třeba, přibere se taktéž i znalec nebo obviněný, případně podezřelý nebo svědek. Vyšetřovací pokus má pouze subsidiární charakter a přistoupí se k němu v případě, kdy účelu nelze dosáhnout jiným vhodným způsobem.⁸⁶ „Provedení vyšetřovacího pokusu není, a to ani tehdy, provádí-li se v řízení před soudem, podmíněno přítomností obviněného. Neúčast obviněného na tomto úkonu, byť zapříčiněná pochybením orgánů činných v trestním řízení, nezpůsobuje procesní neúčinnost tohoto důkazu a nezakládá povinnost opakovat tento procesní úkon za přítomnosti obviněného.“⁸⁷ V případě, že se tento procesní úkon bude konat před zahájením trestního řízení, je nutné vyrozumět obhájce obviněného.⁸⁸

Vyšetřovací pokus probíhá tak, že se svým provedením má co nejbližší podobat situaci, která se odehrála v době spáchání trestného činu. Avšak v průběhu tohoto úkonu dochází k obměňování podmínek, za kterých se údajně skutek stal, respektive nestal. V tom je spatřován rozdíl od rekonstrukce trestného činu. Často dochází k vyšetřovacím pokusům, které mají odhalit průběh určité události a zda proběhla tak, jak vypověděl obviněný nebo svědek. V praxi se používají moderní technické přístroje, které toto provádění usnadňují. Jako u každého vyšetřovacího úkonu je i zde vhodná účast obhájce. K průběhu může vznášet výhrady. K účasti na vyšetřovacím úkonu nesmí být podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek žádným způsobem nucen. Proto by měl obhájce pečlivě zvážit, zda obviněného nenechá zastoupit jinou osobou. Samozřejmostí je, že

⁸⁶ § 104c odst. 1 – 3 TrŘ: „Vyšetřovací pokus se koná, mají-li být pozorováním v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách prověřeny nebo upřesněny skutečnosti zjištěné v trestním řízení, popřípadě zjištěny nové skutečnosti důležité pro trestní řízení. K provedení vyšetřovacího pokusu se nepřistoupí, jestliže to je vzhledem k okolnostem případu nebo osobě podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka nevhodné nebo lze-li účelu vyšetřovacího pokusu dosáhnout jinak. K vyšetřovacímu pokusu, který je prováděn v přípravném řízení, musí být přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněná, ledaže by nemožnost zajistit její přítomnost při vyšetřovacím pokusu zmařila jeho provedení. Je-li to potřebné vzhledem k povaze věci a ke skutečnostem, které dosud v trestním řízení vyšly najevo, přibere se k vyšetřovacímu pokusu znalec, popřípadě podezřelý, obviněný a svědek. Jejich účast při vyšetřovacím pokusu se řídí ustanoveními, která platí pro jejich výslech. Zúčastní-li se vyšetřovacího pokusu osoba mladší než čtrnáct let, užije se přiměřeně § 102 TrŘ.“

⁸⁷ právní věta rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. března 2006, sp. zn. 6 To 18/2006

⁸⁸ Chmelík, J., a kol. Rukověť kriminalistiky. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 149 s.

celý průběh vyšetřovacího úkonu musí být pečlivě zaprotokolován, ale pořizují se i další dokumenty, a to převážně fotografie z místa úkonu, anebo taktéž zaznamenaná video dokumentace, která se poté použije pro účely řízení před soudem.

4.7 REKONSTRUKCE

Za rekonstrukci je pokládán úkon, kterým se obnovuje celý skutkový děj, případně i to co mu předcházelo. Rekonstrukce je další z důkazních prostředků, které mohou objasnit důležité okolnosti. Dochází k obnově situace na místě činu, při které došlo ke spáchání trestného činu, anebo také prověření časového sledu jednotlivých událostí. Základním úkolem rekonstrukce je prověřit výpověď obviněného a případně dalších osob, jako je např. spoluobviněný, svědek nebo poškozený. A zda je možné, že jejich výpovědi odpovídají tomu, co se mohlo na místě činu skutečně stát.⁸⁹

O době a místě konání rekonstrukce se musí obhájce obviněného vyzoomět v dostatečném předstihu, aby se mohl na její průběh důkladně připravit. Jeho hlavní úlohou je sledovat, zda svědkové, kteří se účastní tohoto procesního úkonu, demonstrují situaci tak, jak vypověděli před policejním orgánem.⁹⁰

„Rekonstruovanou situaci a skutkové okolnosti kriminalista realizující rekonstrukci přímo sleduje svými smysly a vyvozuje z nich důkazní závěry.

Rekonstrukce bývá někdy zaměňována s vyšetřovacím pokusem, v kriminalistické praxi se však oba úkony vhodně doplňují a v mnoha případech realizují de facto současně. Je tomu tak proto, že cíle obou těchto důkazních prostředků jsou podobné a někdy i shodné. Rozdíl mezi nimi spočívá v metodě, tedy v tom, že rekonstrukcí se obnovuje situace, skutkové okolnosti nebo předměty ve vztahu ke spáchání trestného činu, kdežto při vyšetřovacím pokusu dochází k experimentálnímu, často

⁸⁹ § 104d odst. 1 TrŘ: „Rekonstrukce se koná, má-li být obnovením situace a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah, prověřena výpověď podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka, jestliže jiné důkazy provedené v trestním řízení nepostačují k objasnění věci.“

⁹⁰ Chmelík, J., a kol. Rukověť kriminalistiky. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 145 s.

mnohonásobnému vytváření a opakování možností a podmínek, za nichž byl čin spáchán. Na postup při rekonstrukci se přiměřeně užijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu (§ 104d odst. 2).⁹¹

4.8 PROVĚRKA NA MÍSTĚ

Prověrka na místě není součástí rekonstrukce a jedná se o samostatný důkazní prostředek, který probíhá podle ustanovení trestního řádu. O jeho provedení se taktéž vyhotovuje protokol.⁹²

V případě, že je při vyšetřování potřeba doplnit a upřesnit skutečnosti vztahující se k nějakému místu, a které jsou pro trestní řízení důležité, a to vše za přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka, tak se přistoupí k provedení prověrky na místě.⁹³ Účast výše zmíněných osob se předpokládá, takže nelze připustit situaci, kdy by obviněného zastoupil jeho obhájce.

Prověrka na místě je kriminalistická metoda, na základě které dochází ke srovnání stavu místa a souvisejících objektů s již dříve podanou výpovědí obviněného nebo jiné osoby.

⁹¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 366 s.

⁹² Jelínek, J., Sovák, Z. Trestní zákon a trestní řád. 19. aktualizované vydání novelizovaných trestních kodexů s poznámkami a judikaturou podle právního stavu k 1. 4. 2003. Praha: Linde, 2003, 455 s.

⁹³ § 104e odst. 1 TrŘ: „*Prověrka na místě se koná, je-li zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu.*“

5. SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU

V této části diplomové práce bych se ráda věnovala srovnání se zahraniční právní úpravou, a to s rakouskou právní úpravou a slovenskou právní úpravou. Tyto dvě země jsem zvolila záměrně s tím, že jednak jsou našimi sousedy, ale také z toho důvodu, že z jejich právní úpravy mnohdy čerpáme a přejímáme některé instituty. *„Inspirace zahraničními právními úpravami je jedním z nejdůležitějších zdrojů a podnětů ke zlepšování vnitrostátního právního řádu. Česká republika je nedílnou součástí integrující se Evropy založené na principu demokracie a koncepci dodržování lidských práv, kdy nás tradice spojuje s inkvizičním procesem románsko-germánského systému.*⁹⁴

5.1 SROVNÁNÍ S RAKOUSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

Právo na obhajobu je v rakouském právním řádu zakotveno jednak v čl. 6 odst. 3 Úmluvy, která je součástí právního řádu Rakouské republiky, a jednak v § 7 spolkového zákona č. BGBl 1975/631, Strafprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého má obviněný právo se obhajovat sám, nebo v každé fázi řízení prostřednictvím obhájce. V citovaném ustanovení je zakotveno nedotknutelné právo obviněného na svobodnou volbu obhájce, které zahrnuje i právo hájit se sám.⁹⁵ Obviněnému je dovoleno zvolit si i několik obhájců. Obdobně to platí i pro soud, když sám ustanovuje obhájce. Rovněž se může stát, že bude zvolených více obhájců v případě, že tak učiní i zákonný zástupce obviněného. Každému takto ustanovenému obhájci náleží v plném rozsahu samostatná obhajovací práva. S výjimkou

⁹⁴ Brňáková, S., Korbela, F. Dohoda o vině a trestu. Citováno dne 2. března 2013 ze zdroje http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpression_odklony/art_5400/rbsearchsource_articles/dohoda-o-vine-a-trestu.aspx

⁹⁵ Schwaighofer, K. Die neue Strafprozessordnung, Einleitung. Gesetzestext. Anmerkungen, Wien: Facultas Verlags und Buchhandels, 2008, 81s.

práva závěrečné řeči před soudem, té se ujme jeden obhájce, anebo si jí musí rozdělit, a to z důvodu, aby nedošlo mezi nimi k rozporu.⁹⁶

Rakouský trestní řád, stejně jako český trestní řád, upravuje postavení obhájce včetně jeho práv a povinností. Podle rakouské úpravy může být obhájcem obviněného:

- I. osoba, která je oprávněna k výkonu advokacie a musí být zapsána v příslušné advokátní komoře,
- II. osoba, která je oprávněna zastupovat obviněné v trestních věcech, a to na základě zákona. Jedná se například o osoby – zákonné zástupce obviněných; orgány, které jsou oprávněny poskytovat v trestním řízení pomoc mladistvým; notáři jsou oprávněni poskytovat obhajobu pouze před finančními a správními orgány,
- III. osoba, která získala oprávnění vyučovat hmotné a procesní trestní právo na některé z rakouských univerzit.⁹⁷

„Obhájce je oprávněn a současně i povinen využívat veškerých prostředků obhajoby a všeho, co slouží k obhajobě obviněného, pokud to není v rozporu se zákonem, neodporuje-li to pokynu obviněného nebo obhájcovu svědomí. Pokud jde o otázku obhájcovu svědomí, pak posouzení, zda prostředky nebo postup odporují obhájcovu svědomí, musí učinit výlučně on sám.

Obhájce vykonává svá práva a povinnosti bez ohledu na to, zda považuje obviněného za vinného či nikoli. Tím je obhájce prakticky sám orgánem výkonu trestní spravedlnosti, přičemž soudu v žádném případě nepřísluší dozorovat činnost obhájce. V případě, že však nedbalost či liknavost obhájce při výkonu obhajoby vede k porušování práva na obhajobu, je soud povinen zakročit.⁹⁸

Kromě práv, která obhájce obviněného vykonává jako jeho zástupce, mu náleží další samostatná práva. Jedná se zejména o právo

⁹⁶ Storch, F. Řízení trestní rakouské. I. a II. díl. Reprint původního vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2011, 332 s.

⁹⁷ Jelínek, J., Uhlířová, M. Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, 339 – 340 s.

⁹⁸ tamtéž, 341 s.

obhájce nahlížet do spisu a opatřovat si z něj opisy, právo být přítomen při soudních úkonech a líčeních, právo činit některé návrhy, anebo právo mluvit v soudním líčení a pokládat vyslychaným otázky.⁹⁹

„Obhájce nemůže provádět sám výslech při hlavním líčení, jak to umožňuje český právní řád.“¹⁰⁰

5.2 SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

Oprávnění k tomu, kdo může působit jako obhájce v trestním řízení na území Slovenské republiky, je stejné jako v České republice. *„Obhájcem může být jen advokát, který je zapsaný v seznamu advokátů vedený ve Slovenské advokátní komoře. Postavení advokáta upravuje zákon č. 586/2003 Z. z. o advokacii ve znění novějších předpisů. Obviněný si může zvolit advokáta tak, že ho písemně zplnomocní obhajobou anebo mu ho zvolí jiné oprávněné osoby. Při úkonech trestního řízení se může dát obhájce zastoupit advokátním koncipientem, když s tím obviněný souhlasí. V přípravném řízení, když jde o řízení o přečinu a zločinu, s výjimkou obzvlášť závažného zločinu a v řízení před soudem, když jde o řízení o přečinu.“¹⁰¹* Na rozdíl od naší právní úpravy je navíc ve slovenském trestním řádu zakotven tzv. náhradní obhájce, který je obviněnému ustanoven v případě, že je dána důvodná obava zmaření hlavního líčení nebo veřejného zasedání pro nepřítomnost obhájce, kterého si obviněný zvolil, nebo který mu byl ustanoven. Čímž dochází k posílení práva na obhajobu obviněného.

Stejně jako v českém právním řádu, tak i ve slovenském, má obhájce některá oprávnění, která může využívat již v přípravném řízení. Jedná se o právo podávat návrhy jménem obviněného, stejně tak i žádosti a opravné prostředky. Dále k těmto právům náleží oprávnění nahlížet do spisů a účastnit se v řízení před soudem těch úkonů, kterých má právo

⁹⁹ Storch, F. Řízení trestní rakouské. I. a II. díl. Reprint původního vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2011, 332 s.

¹⁰⁰ Jelínek, J., Uhlířová, M. Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, 346 s.

¹⁰¹ Šimovček, I. a kol. Trestné právo procesné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 97 – 98 s

zúčastnit se obviněný. Obdobně totéž platí při vyšetřování nebo zkráceném vyšetřování.¹⁰²

Ve slovenském trestním řádu je výslovně zakotveno právo obhájce opatřovat a předkládat důkazy.¹⁰³ Takové ustanovení v našem trestním řádu chybí, což je škoda, protože by se tím posílila rovnost stran při dokazování a důkazy navržené obhajobou by měly stejnou váhu, jako důkazy navržené orgány činné v trestním řízení. Slovenský trestní řád zakotvuje tyto důkazní prostředky: výslech obviněného, výslech svědka, výslech znalce, prověrka výpovědi na místě činu, konfrontace, rekognice, rekonstrukce, ohledání, listinné a věcné důkazy, hlasová zkouška a hlasový vzorek. Při provádění těchto důkazů má slovenský obhájce shodné možnosti své účasti jako obhájce český. *„Obhájce má od sdělení obvinění právo zúčastnit se úkonů, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a obhájce o něm vyrozumět. Obviněnému a jiným vyslychaným osobám může obhájce klást otázky poté, co policejní orgán výslech skončí.“*¹⁰⁴

Zmocnění obhájce k obhajobě obžalovaného zaniká, pokud nebylo dohodnuto jinak, po skončení trestního stíhání. S tím, že je obhájce ještě oprávněn podat jménem obžalovaného žádost o odklad výkonu trestu a žádost o milost.¹⁰⁵

V následujícím odstavci bych srovnala nejnovější odklon, tj. dohoda o vině a trestu, která je u nás v účinnosti zhruba půl roku, přičemž na Slovensku je účinná delší dobu, a to od začátku roku 2006. Po uzavření dohody o vině a trestu mezi obviněným a prokurátorem, se stejně jako u nás, musí schválit před soudem. Předseda senátu po přečtení návrhu položí obviněnému deset stanovených otázek, na které musí obviněný kladně odpovědět. V opačném případě vrátí věc do přípravného řízení zpět prokurátorovi. Jestliže bude dohoda o vině a trestu schválena, ve věci se vydá potvrzující rozsudek, jenž veřejným vyhlášením nabývá právní moci. *„Cílem slovenské právní úpravy je dosáhnout, aby za pomoci nejen dohody o vině a trestu, ale i dalších odklonů od standardního*

¹⁰² § 44odst. 2 slovenského TrŘ

¹⁰³ § 44 odst. 6 slovenského TrŘ

¹⁰⁴ § 213 odst. 2 slovenského TrŘ

¹⁰⁵ § 44 odst. 4 slovenského TrŘ

*trestního řízení, bylo vyřešeno až 80 % trestních věcí.*¹⁰⁶ Na rozdíl od slovenské právní úpravy tohoto institutu, máme striktnější požadavky na jeho uplatnění. Slovenská dohoda o vině a trestu není omezena pouze na některé trestné činy, ale lze jí uzavřít na všechny činy, tudíž i u zvláště závažných zločinů. Další možností je dohodu o vině a trestu uzavřít s mladistvým obviněným. Trest odnětí svobody lze snížit až o jednu třetinu pod dolní hranici trestní sazby. A v poslední řadě není při sjednávání dohody stanovena nutná obhajoba.¹⁰⁷ Poznatky ze Slovenska ukazují, že dohodovací řízení se po několika letech praxe stalo stabilním a využívaným institutem skončení přípravného řízení.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Brňáková, S., Korbek, F. Dohoda o vině a trestu. Citováno dne 2. března 2013 ze zdroje http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpresion_odklony/art_5400/rbsearchsource_articles/dohoda-o-vine-a-trestu.aspx

¹⁰⁷ tamtéž

¹⁰⁸ Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Citováno dne 15. března 2013 ze zdroje <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici>

6. ROZBOR KONKRÉTNÍHO PŘÍPADU ZAMĚŘENÉHO NA ÚLOHU OBHÁJCE PŘI DOKAZOVÁNÍ

V konkrétním případě, kterému se v této kapitole budu věnovat, bylo zahájeno trestní stíhání proti M. K. pro podezření ze spáchání trestného činu, který byl kvalifikován jako zločin násilí proti úřední osobě, a to podle § 325 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Tohoto trestného činu se měl M. K. dopustit tím, že dne 7. 7. 2011 v ranních hodinách spolu se svými dvěma kamarády zaútočil prostřednictvím osobního automobilu značky Audi, který řídil, na služební automobil policejní hlídky PČR. K incidentu došlo poté, co policejní hlídka vyzvala projíždějící automobil k zastavení s použitím zvukových i světelných signalizací. Na výzvu ovšem M. K. nereagoval, protože si byl vědom, že před jízdou požil alkohol. Údajně poté, co na policisty najížděl, sešlápl více plynový pedál a začal ujíždět neznámo kam. Policejní hlídka PČR začala automobil pronásledovat, čímž se dostali do slepé ulice, odkud začali všichni mladíci utíkat. Jeden policista použil výstražné výstřely ze služební zbraně a druhému policistovi se podařilo jednoho z mladíků, který však neřídil, zadržet. Ovšem zákrok byl zjevně nepřiměřený, jelikož se mladík nikterak nebránil, i tak použil policista nevhodné donucovací prostředky, čímž mu způsobil drobná zranění.

Ve věci bylo usnesením zahájeno trestní stíhání, které bylo obviněnému doručeno dne 5. 9. 2011, s tím, že proti němu byla obratem podána stížnost, jenž byla odůvodněna zvoleným obhájcem obviněného. Přesto, že o výše zmíněné stížnosti nebylo rozhodnuto, dostavil se obviněný řádně na předvolání k výslechu k policejnímu orgánu, a to dne 20. 9. 2011. Obviněný v době od 9:00 – 10:34 hod. popsal celý skutkový děj, přeložil řádný doklad své totožnosti, potvrdil, že se stále zdržuje na adrese evidované u svého jména v registru obyvatel, a že řádně pracuje. Co se týče vztahu k předmětnému automobilu značky Audi, tak i tato skutečnost byla řádně objasněna a obviněný potvrdil, že tento automobil v daný den osobně řídil. Dále pak obviněný uvedl, že po ukončení jízdy,

kdy se dostal do slepé ulice, uvedený automobil opustil, uzamkl a utekl před přijíždějící policejní hlídkou PČR. Přes všechny tyto skutečnosti byl obviněný po ukončení výslechu vyzván policejním orgánem k odběru daktyloskopických otisků, biologických vzorků a k vyfotografování své osoby. Na jeho prvotní odmítavou reakci mu bylo vyzyvatelem sděleno, že pokud se nepodrobí těmto úkonům dobrovolně, pak bude vůči jeho osobě užito násilí, s tím, že v podobných případech je tento postup běžný.¹⁰⁹ Takovéto situaci nechtěl obviněný čelit, a protože neměl před orgány činnými v trestním řízení co skrývat nebo tajit, rozhodl se po konzultaci se svým obhájcem, který byl u jednání po celou dobu přítomen, podrobit se výše popsané výzvě. Přesto, že dle názoru jeho obhájce takovýto postup v konkrétním případě nemá oporu v zákonných ustanoveních trestního řádu či zákonu o policii. Kdy podle § 114 odst. 1 trestního řádu prohlídce těla je povinen podrobit se každý, je-li nezbytné zajistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Podle názoru obhájce obviněného, s ohledem na všechny známé okolnosti celého případu, nebyly pro výše popsaný zásah do osobnostních práv obviněného splněny zejména objektivní podmínky citovaného ustanovení trestního řádu. Jelikož na těle obviněného nemohly být, a ani nebyly žádné stopy nebo následky prošetřovaného trestného činu. Ze všech těchto uvedených důvodů podal obhájce obviněného žádost o přezkoumání podle § 157a trestního řádu dozorujícímu Obvodnímu státnímu zastupitelství pro Prahu 9, a následně pak o zajištění případné likvidace odebraných vzorků včetně jejich vyřazení z evidence v příslušné databázi.

Pro výše zmíněný trestný čin tak byla dne 22. 2. 2012 podána státním zástupcem Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 9 obžaloba k Obvodnímu soudu pro Prahu 9. Předseda senátu nařídil hlavní líčení na 16. 5. 2012 v 9:30 hod.

Obviněný se k hlavnímu líčení dostavil spolu se svým obhájcem. Po sdělení předsedy senátu, co za trestný čin se bude projednávat a ověření totožnosti všech přítomných, vyzval státního zástupce k přednesu obžaloby. Poté došlo k samotnému dokazování, které začalo výslechem

¹⁰⁹ pouze po předchozím souhlasu státního zástupce (novela trestního řádu provedena zákonem č. 321/2006 Sb.)

obžalovaného M. K., jenž souvisle vypověděl celý skutkový děj. Po doplňujících otázkách soudu bylo přistoupeno k výslechům svědků, kteří byli řádně předvoláni. Jednalo se o dva kamarády obžalovaného a tři policisty, kteří tvořili policejní hlídku PČR. Výpovědi svědků – policistů ze zasahující hlídky PČR spolu nekorespondovaly. Zejména se od sebe lišily v podstatných okolnostech průběhu skutkového děje. Šlo zejména o faktické postavení služebního automobilu PČR na vozovce, dobu a způsob aktivace světelných a výstražných znamení. Navíc jejich samotné výpovědi nebyly pravdivé z následujících důvodů. Služební automobil policistů v průběhu zásahu na místě činu vůbec nezastavil, jak vypověděli dva policisté, ale jak vyplynulo ze záznamu monitoringu služebního automobilu, se sice pohyboval malou rychlostí, ale v žádném případě neměl nulovou rychlost. Dále se výpovědi policistů neshodovaly nejen v okamžiku, kdy došlo k použití výstražných a světelných signalizací, ale také jakým způsobem. Na což obhájce obžalovaného reagoval s tím, že nelze objektivně zjistit, ve kterém okamžiku byla zapnuta výstražná světla a znamení na automobilu policejní hlídky PČR, ikdyž měl opět k dispozici záznam o monitoringu služebního automobilu. Ještě před nařízením hlavního líčení se obhájce obžalovaného se svým aktivním přístupem k obhajobě rozhodl na „vlastní pěst“ dokázat, že skutkový děj, jak byl popsán v usnesení o zahájení trestního stíhání, nebyl naplněn a k celému incidentu došlo jiným způsobem, než jakým tvrdili policisté. Obhájce zajistil z místa činu podrobnou fotodokumentaci včetně popisu, čímž reagoval téměř na všechny skutečnosti, které policisté vypověděli. Mimo jiné tím dokázal, že obžalovaný M. K. při projíždění kolem služebního automobilu policejní hlídky PČR, měl na silnici i s případným využitím okolní travnaté plochy dostatek místa na průjezd, a že v žádném případě nemohlo dojít ani k sebemenšímu ohrožení policejního automobilu.

Po skončení dokazování výslechy obžalovaného a svědků, byl obhájce vyzván, zda může předložit další návrhy na provedení dokazování. Na tuto situaci obhájce reagoval kladně, s tím, že navrhuje předvolat jako svědky obyvatele ulice z místa činu. Na tento návrh předseda senátu negativně reagoval, sdělil přítomným, že to nebude

potřeba a návrh zamítl. V závěru dostaly obě procesní strany prostor k závěrečným řečem. Obžalovaný využil prostor k tomu, že se omluvil a vyjádřil upřímnou lítost. Toto gesto učinil na základě předchozí porady se svým obhájcem. Poté se soud v čele s předsedou senátu odebral k závěrečné poradě.

K vynesení rozhodnutí soudu došlo záhy, zhruba po půl hodině. Při závěrečné poradě se členové senátu shodli na následujícím usnesení. Podle § 222 odst. 2 trestního řádu se věc postupuje Úřadu městské části Praha 9, neboť skutek, pro který byla státním zástupcem Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 9 podána obžaloba ze dne 22. 2. 2012, a který byl kvalifikován jako zločin násilí proti úřední osobě podle § 325 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, by mohl být tímto orgánem posouzen jako přestupek, o němž je tento orgán příslušný rozhodovat. Proti tomuto usnesení byla ze strany státního zástupce ihned po jeho vyhlášení podána stížnost, která nebyla prozatím odůvodněna. Obvodní soud pro Prahu 9 dne 14. 6. 2012 odeslal spis k Městskému soudu v Praze k vyřízení stížnosti. Opravný prostředek byl vyřízen s tím, že rozhodnutí soudu prvního stupně bylo potvrzeno. Obžalovaný prostřednictvím svého obhájce poté ještě zaslal policejnímu orgánu výzvu k likvidaci vzorků, otisků a fotografií včetně jejich vyřazení za databáze PČR. Učinil tak z důvodu, že v trestním řízení nebylo prokázáno, že se M. K. dopustil shora popsaného trestného činu. Naopak, bylo rozhodnuto, že jeho jednání by mohlo být posouzeno pouze jako přestupek, což později potvrdil i Městský soud v Praze. K případnému projednání uvažovaného podezření ze spáchání přestupku pak již nedošlo, s tím že dnem 8. 7. 2012 marně uplynula zákonná promlčecí doba.¹¹⁰

¹¹⁰ spisový materiál advokáta JUDr. Jana Bělohradského

7. ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Asi první co mě napadne, byť se to týká celého právního odvětví, je určitě rekonstrukce trestního práva procesního. Vzhledem k tomu, že před čtyřmi lety proběhla v trestním právu hmotném velká rekonstrukce, kdy byl zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, nahrazen současným zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, tak by si to trestní řád také zasloužil. Protože společnost se neustále vyvíjí a právní úprava z dob dávno minulých, byť byla mnohokrát novelizována, je přece jenom trochu zastaralá.

Co se týká dokazování, bylo by vhodné, aby všechny důkazy navržené obhajobou byly při vyšetřování provedeny. Policejní orgán, jenž vede vyšetřování, může odmítnout provést některý důkaz s tím, že ho shledá jako bezvýznamný, ikdyž z pohledu obhájce tomu tak samozřejmě není. Tímto by se posílilo právo obviněného na obhajobu.

Ze strany obviněného je na obhájce kolikrát vyvíjený určitý tlak, aby si počínal takovým způsobem, kterým dojde v rámci obhajoby ke zmírnění, anebo v lepším zproštění jeho viny. Proto se mi jeví jako žádoucí, zakotvit do trestního řádu ustanovení o nutné pluralitě obhájců v případě, že daná kauza bude nabývat obrovských rozměrů, to jak z hlediska velkého počtu obviněných, tak i z důvodu velkého rozsahu dokazování.

Podle mého názoru by bylo vhodné, aby nejnovější odklon, tj. dohoda o vině a trestu mohla být uzavřena i při hlavním líčení, přičemž její předběžné projednání pokládám za jaksi zbytečné, jde přece jen o méně náročný a formalizovaný institut než je kupříkladu obžaloba. Dále bych se přikláběla k tomu, aby mohla být dohoda o vině a trestu uzavřena i pro zvláště závažné zločiny, jak je tomu na Slovensku. Ovšem s výjimkou vraždy a těch spáchaných trestných činů, které nějakým způsobem poškozují a zasahují do lidské integrity. Dále, co se týče ostatních odklonů, bych byla pro jejich rozšiřování a větší uplatnění v řízení před soudem, protože současná justice je zbytečně zatížená a mnoho důležitých a také náročných kauz se tak táhne se zbytečnými průtahy i několik dlouhých let. Při využití odklonů dochází k odbřemenění soudů, a tím by se případy, které probíhají standardním způsobem, řešily rychleji.

Současná justice nemá podle mého názoru kladné hodnocení a odezvy od společnosti a jejích občanů, kteří se na ní dívají mnohdy skrz prsty. Bylo by žádoucí, aby celý justiční aparát prošel očištěním a učinily se vhodná opatření k zamezení korupce.

8. ZÁVĚR

Trestní právo je v našem právním řádu jako tzv. ultima ratio. Což znamená, že trestní právo nastupuje až v případě, kdy postih podle jiného právního předpisu není možný. V tomto období možná obviněnému konečně dojde, že to, co spáchal, bylo nezákonné a jde opravdu do tuhého. Z tohoto důvodu je v trestním řízení pro obviněného pravděpodobně nejdůležitější osobou jeho obhájce. Na druhou stranu se od obviněného očekává, že při rozhovoru s obhájcem o celkové taktice obhajoby, nezamlčí žádné podstatné skutečnosti, které se udály, a bude otevřeně vypovídat.

Trestní řízení je náročné nejen pro obviněného, ale také pro obhájce i orgány činné v trestním řízení. Zvláště, když obviněný je nevinný a doposud vedl řádný život, tak to s jeho psychickým rozpoložením musí dělat divy. Obhájce proto nesmí dopustit, aby došlo k porušení zásady „nemo tenetur se ipsum accusare“ vůči obviněnému. V neposlední řadě musí obhájce využívat všechna oprávnění, která mu jsou propůjčena trestním řádem, v takovém rozsahu, aby důsledně plnil své povinnosti vůči obviněnému.

Závěrem bych řekla, že diplomovou práci jsem vypracovala na téma „úloha obhájce při dokazování“, ve které jsem se zabývala současnou právní úpravou týkající se nejen samotného dokazování a postavení obhájce v něm, ale teoreticky také základními principy obhajoby a obecnou úlohou obhájce v celém trestním řízení. Diplomová práce je rozdělena na osm kapitol, které na sebe určitým způsobem navazují a některé kapitoly jsou členěné na další podkapitoly. V první úvodní kapitole jsem shrnula obsah celé diplomové práce. V druhé kapitole jsem nastínila základní otázky, které se týkají obhajoby obecně, a v jejích jednotlivých podkapitolách jsem rozvinula základní principy a hlavně právo obviněného na obhajobu. V poslední části této kapitoly jsem pojednávala o vztahu mezi obhájcem a obviněným. Třetí kapitola je jádrem celé diplomové práce a zde jsem se věnovala činnosti obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení. Dílčí podkapitoly byly hierarchicky sestaveny podle toho, jak probíhá trestní řízení. Nejdříve přípravné řízení,

a poté řízení před soudem, které jsem dále členila na jednotlivá stádia. V poslední podkapitole jsem shrnula možnosti využití základních odklonů. Čtvrtá kapitola obsahuje postavení obhájce při provádění dokazování a byla rozdělena podle jednotlivých důkazních prostředků, které jsem hierarchicky poskládala podle jejich ustanovení v trestním řádu. Samozřejmě v diplomové práci nechybí srovnání se zahraniční úpravou, kterou jsem se zabývala v páté kapitole. V šesté kapitole jsem popsala konkrétní případ z praxe obhájce. Předposlední sedmá kapitola obsahuje úvahu, ve které jsem nastínila své myšlenky de lege ferenda se zaměřením i na úlohu obhájce.

9. CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The theme of my diploma thesis is "The Role of the Defence Attorney in the Process of Proving" and it focuses not only on the present legislation of proving as such and the corresponding role of the defence attorney, but in theory also on the basic principles of defence and the general role of the defence attorney in the criminal proceedings. The diploma thesis is divided into eight interconnected chapters, some of which are further divided into subheadings. The first, introductory chapter summarizes the contents of the whole diploma thesis. Chapter two outlines the general issues of defence as such and the chapter's subheadings further develop its main principles, mainly the right of defense. The last part of this chapter deals with the relationship between the defence attorney and the defendant. The third chapter is the core of the diploma thesis and is devoted to the activities of the defence attorney in the respective phases of criminal proceedings. The hierarchy of the subheadings follows the order of criminal proceedings. First, the preliminary proceedings and then judicial proceedings, further divided into their respective stages. The last subheading sums up the possibilities of basic diversions. Chapter four describes the position of the defence attorney in the process of proving and is divided according to the respective means of proving, hierarchically listed in accordance with their provision in the penal code. The thesis unavoidably provides comparison with some foreign legislations as shown in chapter five. Chapter six then describes a specific case from the practise of defence attorney. In the second last chapter I reflect on *lege ferenda* issues with respect to the role of the defence attorney. Final chapter then provides the summary and conclusions.

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

monografie

- CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008
- CHMELÍK, J. a kol. Rukověť kriminalistiky. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011
- JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. vydání. Praha: Leges, 2012
- JELÍNEK, J., SOVÁK, Z. Trestní zákon a trestní řád. 19. aktualizované vydání novelizovaných trestních kodexů s poznámkami a judikaturou podle právního stavu k 1. 4. 2003. Praha: Linde, 2003
- JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M. Obhájce v trestním řízení. 1. vydání. Praha: Leges, 2011
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007
- ŠÁMAL, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1999
- ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003
- VANTUCH, P. Obhajoba obviněného. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010
- SCHWAIGHOFER, K. Die neue Strafprozessordnung, Einleitung. Gesetzestext. Anmerkungen, Wien: Facultas Verlags und Buchhandels, 2008
- STORCH, F. Řízení trestní rakouské. I. a II. díl. Reprint původního vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2011

- SVOBODA, K. Dokazování. 1. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009
- ŠIMOVČEK, I. a kol. Trestné právo procesné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011

odborné články

- VANTUCH, P. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. Bulletin advokacie č. 7 – 8/2005. Rubrika Články
- Výkladové stanovisko NSZ ze dne 14. října 2004

právní předpisy

- ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- zákon č. 301/2005 Z. z., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

judikatura

- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. července 2000, sp. zn. 3 Tz 106/2000
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. června 2001, sp. zn. 11 Tz 108/2001
- rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. března 2006, sp. zn. 6 To 18/2006
- rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 25. března 1993, sp. zn. 11 To 121/ 1992
- usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. května 2005, sp. zn. 4 To 383/2005

- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. února 1999, sp. zn. 3 Tz 25/1999
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. května 2012, sp. zn. 5 Tdo 413/2012
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. srpna 1977, sp. zn. 5 Tz 29/1977
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. prosince 1982, sp. zn. 7 To 53/1982
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. března 2000, sp. zn. 4 Tz 18/2000
- rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 9. ledna 2001, sp. zn. 7 To 141/2000

internetové zdroje

- <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici>
- http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/txtexpresion_odklony/art_5400/rbs_earchsource_articles/dohoda-o-vine-a-trestu.aspx
- <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>

11. PŘÍLOHY

**NÁMITKA OBŽALOVANÉHO PROTI FORMULACI OTÁZEK
UPLATNĚNA V RÁMCI ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM
(§ 105 odst. 1, 3 tr. řádu)**

V Brně dne 1.března 2011

Městský soud v Brně
Rooseveltova č. 16
B r n o

sp. zn. 5 T 3/2011

obžalovaný: Jan Novák, nar. 12. 5. 1960, bytem Brno, Zahradní č. 8,
stíhaný pro trestný čin pohlavního zneužití podle § 187 odst. 1 trestního
zákoníku

zastoupený obhájcem: JUDr. Karel Bílý, AK Brno, Lidická č. 56

Věc: Námitky obviněného Jana Nováka proti formulaci otázek položených
znalci z oboru zdravotnictví, odvětví dětské psychologie

tříkrát

Opatřením předsedy senátu ze dne 28. února 2011, vedené pod
č. j. 5 T 3/2011-158, bylo podle § 105 odst. 1 trestního řádu rozhodnuto,
že se přibírá znalec z oboru zdravotnictví, odvětví dětské psychologie za
účelem vypracování znaleckého posudku k posouzení věrohodnosti
poškozené Kateřiny Malé, nar. 1. 6. 1998.

Nemám námitky proti opatření o přibrání znalce podle § 105 odst. 1

trestního řádu, když jsem sám prostřednictvím obhájce provedení důkazu znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví, odvětví dětské psychiatrie navrhoval. Neuplatňuji ani námitky proti osobě znalce. Uplatňuji námitky proti formulaci otázek položených znalci, konkrétně proti formulaci otázky číslo 4. Otázka pod číslem 4 je formulovaná tak, zda poškozená Kateřina Malá o události ze dne 6. října 2010 hovoří pravdu. Takto podle mého názoru nemůže být otázka pro znalce formulována, když znalec se může pouze obecně vyjádřit k otázce věrohodnosti poškozené, nikoliv k tomu, zda hovoří poškozená o konkrétní události pravdu. Tuto otázku si musí vyřešit soud na základě provedeného dokazování, nikoliv znalec.

Vzhledem ke shora uvedenému

n a v r h u j i,

aby předseda senátu Městského soudu v Brně ve věci vedené pod sp. zn. 5 T 3/2011 podle § 105 odst. 3 trestního řádu rozhodl, že se vyhovuje námitce proti formulaci otázky pro znalce pod číslem 4. a otázka pod číslem 4 se formuluje tak, aby se znalec vyjádřil jaká je obecná, specifická věrohodnost poškozené.

Jan Novák